FUNEŢAN INA-GABRIELA - BIROU INDIVIDUAL DE ARHITECTURĂ
Baia Mare, str. I.L. Caragiale nr. 9/89, tel. 0722.612.172, c.i.f. 25536889

STUDIU ISTORICO-ARHITECTURAL
ANSAMBLUL BISERICII ORTODOXE "ADORMIREA MAICII DOMNULUI"
Petrova, Maramureş

NOIEMBRIE 2020

DATE DE IDENTIFICARE:

AMPLASAMENT : com. Petrova, sat Petrova nr. 727, Maramureș

BENEFICIAR : Primăria comunei Petrova

LISTA DE SEMNĂTURI

AUTOR : arh. Ina- Gabriela Funețan

COORDONATOR : arh. Mitru Ildiko, expert atestat MCPN 102E

CUPRINS:

1. OBIECTUL STUDIULUI pag. 3
2. LOCALITATEA PETROVA- EVOLUȚIE ISTORICĂ pag. 3
3. OAMENII PETROVEI pag. 8
4. BISERICA ORTODOXĂ "ADORMIREA MAICII DOMNULUI" DIN PETROVA- EVOLUȚIE ISTORICĂ pag. 12
5. DESCRIEREA BISERICII ȘI STAREA SA DE CONSERVARE pag. 22
6. ȘCOALA CONFESIONALĂ pag. 31
7. CASA PAROHIALĂ pag. 32
8. CIMITIRUL pag. 33
9. ÎMPREJURIMI- AMBIANȚA ISTORICĂ A BISERICII pag. 34
10. CONCLUZII ȘI RECOMANDĂRI pag. 35
11. SURSE DOCUMENTARE pag. 37
12. LISTA ILUSTRAȚIILOR DIN TEXT pag. 39

1. OBIECTUL STUDIULUI

Prin prezentul studiu se analizează evoluția istorică a bisericii ortodoxe "Adormirea Maicii Domnului" din Petrova/ Maramureș și a clădirilor și amenajărilor aparținătoare (școală confesională, cimitir), în vederea includerii pe Lista Monumentelor Istorice, a reabilitării clădirilor și a introducerii lor în circuite turistice ca amenajări muzeale.

2. LOCALITATEA PETROVA- EVOLUȚIE ISTORICĂ

Localitatea Petrova este situată pe valea Vișeului, la 35 km sud-est față de Sighetu Marmației. Dată fiind poziția sa geografică, Petrova este un sat de vale alungit, înșiruit de-a lungul drumului național ce urmează cursul Vișeului.

Materialul arheologic descoperit în zonă constă în topoare neo-eneolitice și o monedă romană (la Petrova), topor eneolitic (Leordina) și un depozit de bronzuri- unelte și brățări (la Crasna Vișeului), ceea ce atestă așezarea aici de populații stabile încă din perioada neolitică[1].

Numele localității pare a fi o formă slavă provenită de la prenumele "Petru"; există și ipoteza unei origini dacice ("*Petrodava*"), lansată de Ioan Mihaly de Apșa în "Diplome maramureșene din secolele XIV și XV" (1900) într-o adnotare pe marginea unei diplome din 24 iulie 1411[2] și preluată apoi de Alexandru Filipașcu în "Istoria Maramureșului"[3]. Această ipoteză nu a fost confirmată de lingviști; de altfel, chiar adnotarea lui Ioan Mihaly de Apșa începe cu explicația mult mai simplă și mai credibilă: "*Petrova= satul lui Petru, ca Ruscova, Neagova*".

Deși anumiți istorici au susținut că la Petrova au fost prezenți coloniști germani încă din 1143, documentele atestă prezența unor hospites germani în Maramureș (și nu la Petrova) abia în 1329[4].

Prima atestare documentare certă a localității datează din 22 aprilie 1411, când regele Sigismund conferă drepturi asupra satelor Rozavlea, Șieu, Strâmtura, Botiza, Petrova, Leordina, Poienile de sub Munte și Cuhea lui Seneslau de Dolha și fraților acestora Ioan, Gheorghe și Bogdan, precum și unchilor lor Andrei și Gheorghe, fii ai voievodului Ioan.

Totuși, e de spus aici că, deși abia acest act de danie din 1411 numește explicit satul Petrova, satele enumerate fac parte din domeniul lui Iuga descris în documente anterioare- de exemplu, în 1326, un fiu pe nume Sztèn (Stan?) zis și Bârsan al cneazului Seneslau primește titlu nobiliar și domeniul Surducului- *terra Zurduky*- situat la nord de proprietățile lui Bogdan și Iuga dintre Iza și Vișeu, cu satele așezate de ambele părți ale Izei și Vișeului. În 1365, domeniul lui Bogdan și Iuga se împarte, iar satele de pe Vișeu și Iza rămân fiilor lui Iuga și nepoților de frate ai lui Bogdan. Avem, deci, motive să credem că între aceste sate a căror existență era certă încă de la 1326 și a fost confirmată în 1365 se afla și Petrova, chiar dacă numele satelor ce compuneau domeniul lui Bogdan și Iuga nu sunt enumerate în documentele dinainte de 1411[5]. De altfel, istoricul Radu Popa a descris Petrova ca făcând parte din "cnezatul de vale al Bogdăneștilor printre satele ce au revenit înainte de 1353 lui Iuga, după partajul cu Bogdan"[6].

După moartea fără urmași a lui Ioan, toate bunurile sale revin familiei Dolha căreia deja îi revenise o bună parte din domeniu prin actul de la 1411, astfel încât, în jurul anului 1450, familia Dolha stăpânește unsprezece sate de pe valea Vișeului; între acestea se numără și Petrova. Dintre

1 Kacsó, Carol- "Repertoriul arheologic al județului Maramureș" vol. 1 în seria Biblioteca Marmatia a Muzeului de Istorie și Arheologie Maramureș- Ed. Eurotip, Baia Mare, 2011; pp. 89, 237, 238, 239, 386, 425

2 Mandric, Adrian Teodor- "Petrova Maramureșului- mențiuni documentare"- Ed. Eurotip, Baia Mare, 2011 (numită în continuare "Mandric")- p. 18

3 prof. Alexandru Filipașcu de Dolha și de Petrova- "Istoria Maramureșului"- Ed. Gutinul, Baia Mare, 1997 (reproducere a primei ediții din 1940)- numită în continuare "Istoria Maramureșului"; p. 22

4 Kacsó, Carol- op. cit. p. 106

5 Bélay Vilmos- "Máramaros megye társadalma és nemzetiségei"- Ed. Sylvester Nyomda, Budapesta, 1943- cap. V "A Visó—Iza melléke" pp. 64-74; disp. online la http://adatbank.transindex.ro/html/alcim_pdf3405.pdf

6 Popa, Radu- "Țara Maramureșului în veacul al XIV-lea"- Ed. Academiei R.S.R., București, 1970; p. 940

urmașii familiei Dolha, o ramură se stabilește în Petrova devenind familia Petrovai, cea care a dat mari personalități de-a lungul istoriei și ai cărei descendenți trăiesc și azi la Petrova. Primul urmaș cunoscut al acestei ramuri a familiei este un anume Mihail de Dolha și Petrova menționat în 1451 într-un act de schimb de moșii cu Ioan de Hunedoara[7]; acest Mihail își mai zice și Bogdan după o regulă nescrisă a vremii ca numele tatălui să devină cognomen al urmașilor, cu precădere al acelor urmași care pleacă de la casa părintească. Mihail Bogdan apare și în diplome din 1456 și 1466 ca posesor de moșii în Petrova[8].

Actul din 1451 prin care Mihail Bogdan de Dolha și Petrova cedează regelui moșiile Muncaci și Cuhea este definitoriu pentru influența pe care familia de Dolha și Petrova o avea deja la curtea regală: la insistențele lui Mihail Bogdan, regele mută hotarele comitatelor Bereg și Maramureș, astfel încât moșiile lui Mihail Bogdan să se afle integral pe teritoriul comitatului Maramureș.

Ulterior, documentele se referă separat la ramurile de Dolha și de Petrova ale familiei, dar referirile la proprietățile lor trimit tot spre bunicul lor comun, voievodul Ioan de Petrova.

În 1465, familia de Dolha apare ca fiind implicată în scandaluri între rude, culminând cu o crimă în urma căreia regele Matia îl condamnă pe Ambrus de Dolha la pierderea averii; averea familiei trece în proprietatea mamei regelui, Elisabeta Silaghi, care în 1466 contestă și schimbul de moșii făcut de soțul său cu Mihail de Petrova; astfel, ea recâștigă proprietățile Muncaci și Cuhea[9].

În 1469, Mihail Bogdan de Petrova este menționat într-un document al regelui Matia Corvinul în urma unei bătălii cu Ștefan cel Mare în Moldova, în care Mihail de Petrova și alți nobili maramureșeni îl protejează pe rege în retragere cu riscul vieții; recunoștința regelui se manifestă prin scoaterea acestor nobili (inclusiv Mihail de Petrova) de sub jurisdicția comiților, vicecomiților și juzilor comițiali și trecerea lor sub jurisdicția directă a regelui[10]. Acest privilegiu le va fi anulat abia în 1650 de Dietă, după un lung șir de conflicte cu autoritățile comițiale.

În 1471, regele Matia reconfirmă proprietățile așa cum au rezultat în 1466 din procesul deschis de mama sa împotriva lui Mihail de Petrova, astfel încât familia de Dolha și Petrova rămâne doar cu vechile proprietăți de pe Valea Vișeului, printre care și satul Petrova.

În 1514, familia de Dolha și Petrova este acuzată de a fi ținut partea răscoalei lui Dòzsa György; acuzația pare a ascunde intenția acuzatorului Werböczy Istvàn de a acapara proprietățile familiei, întrucât ele formau în acel moment cea mai mare avere din comitat. În documentele procesului este enumerată și Petrova printre proprietățile familiei și se pare că nobilul Ioan de Petrova este dovedit a fi fost de partea răscoalei, printre mulți alți nobili maramureșeni; nu se cunoaște finalitatea anchetei în acest caz, dar este cert că Werböczy Istvàn nu primește nici o proprietate în Maramureș. În ceea ce privește familia de Dolha și Petrova, ea rămâne atât de bine situată încât, într-un document din 1540, autoritățile comițiale îl numesc pe Seneslau Dolha "domnul nostru, ruda noastră și prietenul nostru"[11].

Numele satului apare în documente ca fiind Petrowa (1411), Pethrowa (1451), Petermanfalva (1460), Petherwa (1471), Petrowa (1489), Petrove (1773), după acest an stabilindu-se ca Petrova cu o menționare ca Pătrova în 1909[12].

7 Popa, Radu- "Țara Maramureșului în veacul al XIV-lea"- Ed. Academiei R.S.R., București, 1970; p. 940
8 Mandric- p. 20
9 Zubánics László-"Perli-e még ezt a hont más?"- Ed. Intermix, Budapesta, 2010- disp. online la http://kmmi.org.ua/uploads/books/ (numită în continuare "Zubánics"), pp.6-9
10 Mandric- p. 20
11 Zubánics- pp. 99-103 și Marki Sandor- " Dòzsa György-1470-1514"
12 Vistai András János: "Tekintö. Erdélyi helynévkönyv" pp. 796-797

Între 1456 și 1786, documentele numesc diverși membri ai ramurilor de Dolha și Petrova în pricini legate de moșteniri, hotărniciri, zălogiri, procese între membrii familiei sau procese cu terți (1456, 1479, 1505, 1508, 1519, 1524, 1525, 1527, 1534, 1549, 1552, 1553, 1593, 1607, 1612, 1613, 1637, 1646, 1652, 1658, 1675,1692, 1702, 1712, 1715, 1722, 1737, 1752, 1784); acest atât de bogat material documentar i se datorează arhivarului Petrovay György- descendent al familiei de Petrova și Dolha-, cel care a extras diplomele maramureșene din arhivele naționale maghiare.

Din documentele enumerate aflăm numele unui Ioan de Petrova, numit "*om al regelui*" (1505) și vicecomite (1508), apoi al fiului acestuia, Petru de Petrova, numit și el, de asemenea, "*om al regelui*" (1534), vicecomite (1549) și "*om de mărturisire regesc*" (1549); tot în 1549, Ștefan și Gheorghe de Petrova sunt numiți "oamenii regești" la hotărnicirea satului Dragomirești. În 1593 apare un Ioan Petrovai, "*judele vestitului comitat Maramureş*". În 1612-1639, un Ion Petrovay a fost subprefect al comitatului; un fiu al său, Ștefan, a fost prim-pretor al comitatului între 1675 și 1685, iar un alt fiu, Nicolae, a fost jude în 1685- acesta este Nicolae de Petrovay cel căruia i se datorează prima poezie scrisă în limba română cu litere latine, cuprinsă în Codicele de la Petrova. Tot un Petrovai a fost și Episcopul Serafim, cel care la începutul sec. XVIII milita pentru trecerea la Uniație a bisericilor ortodoxe din Maramureș.

În 1675 avem numele unui jude regal Ilie Petrovay, iar în 1702, mai mulți membri ai familiei apar cu funcții regale: prim jude nobiliar Ladislau Petrovay, asesor jurat Teodor Petrovay, vicejude nobiliar Volfang Petrovay. În 1712, Toma Petrovay de Rozavlea este asesor de încredere, iar în 1737, testamentul "alesului Volfang Petrovay" numește moșia Petrova printre bunurile nobilului Volfang Petrovay. După cum se poate observa, documentele atestă o familie educată, cu influență politică foarte mare începând de la înnobilare până în sec. XVIII; chiar și în momentele dificile în care unii membri ai familiei au căzut în dizgrație, familia și-a păstrat influența, puterea și averea.

Din familia de Dolha și Petrova se trag familiile de Dolhay (ai cărei descendenți s-au maghiarizat și catolicizat în sec. XV și care a dispărut la începutul sec. XVIII o dată cu moartea ultimului descendent fără urmași, Dolhay György, în 1709), Petrovay de Ung și Heves (o ramură maghiarizată și catolicizată, de asemenea în sec. XV) și familia Petrovai/ Petrovan ai cărei descendenți trăiesc și azi în Petrova, Leordina, Rozavlea, Dragomirești și Bârsana. Averea familiei, incluzând satul Petrova, revine după moartea lui Dolhay György moștenitorilor din latura colaterală Petrovay de Dolha și de Petrova[13]. Ulterior, vor apărea subramuri cu alte nume, după ce ramificarea familiei obligă descendenții să se înregistreze cu nume provenite din porecle care devin apoi numele familiilor lor. Așa vor apărea, pe lângă familia Petrovai, familiile Bilaşcu, Filipaşcu-Filipciuc, Găborean, Ienei, Ivanic, Mihalca, Pălcaş, Nicorici, Netrebici, Popan, Văsieş şi Vlădicaş; toți aceștia sunt descendenți ai marii familii de Dolha și Petrova; Vlădicașii sunt urmașii direcți ai Episcopului Serafim[14].

Urmărind firul documentelor, putem constata că satul Petrova s-a menținut în proprietatea familiei de Dolha și Petrova încă de la înnobilare, chiar și atunci când alte părți ale averii familiei au fost pierdute, confiscate sau înstrăinate.

Petrova a fost încă de la atestare sat românesc: cnezii săi apar ca fiind scutiți de "cincizecimea oilor"- impozit specific populației românești. În toate documentele parcurse până în sec. XVIII, numele locuitorilor menționați ai Petrovei sunt, de cele mai multe ori, românești și mai puține de alte etnii. În documente administrative din 1839, 1863, 1873, limba locuitorilor Petrovei este înscrisă ca fiind româna; în 1851, la Petrova este consemnată existența unei comunități greco-catolice de 1187 de persoane, având biserică proprie, alături de care trăiește o comunitate de 70 de evrei.

În "Conscripțiunea familiilor nobile române" din 1862 sunt menționate opt familii nobiliare care dețin proprietăți în Petrova: familia de Dolha și Petrova, familiile Papp, Rednic, Gyenge, Gorzo,

13 Mandric- pp. 21-28, 30, 38
14 "Istoria Maramureșului"- p. 55

Bud, Rați, Berța; de asemenea, diverși membri ai familiei de Dolha și Petrova sunt menționați ca proprietari nobili în foarte multe localități ale Maramureșului.[15]

În 1891, conform Marelui Lexicon Pallas, Petrova este o comună mare, cu cu 3061 locuitori declarați ca etnici români, ruteni și germani (vom vedea că este vorba, de fapt, de evrei), având oficiu de poștă și telegraf și casă de economii[16].

Din recensăminte succesive rezultă următoarea evoluție a populației localității, după etnie și după religie[17]:

Anul	Total	Români	Maghiari	Germani	Evrei	Țigani	Ucraineni	Alții
1880	2311	972	40	425	-	-	873	1 (slovac)
1890	3061	1417	71	553	-	-	1020	-
1900	3350	1465	66	693	-	-	1126	-
1910	4229	1869	64	905	-	-	1376	-
1920	4704	1962	38	-	1103	-	-	-
1930	4274[18]	2413	24	1	648	-	1181	-
1941	4734	2639	61	6	583	35	1408	-
1956	3303[19]	3172	11	-	44	2	51	-
1966	3038	3012	6	2	3	-	15	-
1977	3312	3283	4	1	-	-	18	-
1992	2956	2926	4	-	-	1	25	-

An	Total	Ortodocși	Greco-catolici	Romano-catolici	Reformați	Unitarieni	Mozaici	Penticostali	Adventiști
1869	2220	-	1886	14	-	-	320	-	-
1880	2311	-	1865	29	-	-	417	-	-
1890	3061	-	2448	47	1	-	565	-	-
1900	3350	-	2604	37	1	-	708	-	-
1910	4229	1	3278	59	1	3	887	-	-
1930	4274	9	3587	5	5	2	658	-	4
1941	4734	3	4099	34	12	1	584	-	-
1992	2956	2851	25	4	2	-	-	9	43
2002	2693	2552	21	4	4	2	-	38	32

Comparând tabelele, constatăm că numeroasa populație declarată de etnie germană era, de fapt, puternica comunitate de evrei hasidici a Petrovei; confuzia se explică prin metodologia de recenzare, care interzicea înregistrarea ca limbă maternă a unor așa-zise "limbi moarte"; astfel, evreii vorbitori de idiș au fost declarați etnici germani de religie mozaică.

Este de menționat aici că din 1888, Bistra a fost considerată cătun al Petrovei, iar din 1913 și Crasna Vișeului a fost parte a Petrovei; abia în 1974 s-a format comuna Bistra care a inclus cele două sate.

În 1904, Petrova este vizitată de Nicolae Iorga, care povestește că a întrebat sătenii cum ajunge la biserică. Aceștia, crezând că el și însoțitorul său sunt evrei, i-au luat în râs și i-au alungat. Era o

15 "Date istorice privitorie la familiele nobile române"culese de I.Cav. de Pușcariu, publicate sub auspiciile ASTRA- Ed. Tipografiei Diecezane", Sibiu, 1892; sursa: www.dacoromanica.ro; p. 14

16 "A Pallas nagy lexikona"- Ed. Pallas, Budapesta, 1893-1897- disp. la http://mek.oszk.hu/00000/00060/html/

17 Varga E. Árpád-"Erdély etnikai és felekezeti statisztikája. Népszámlálási adatok 1850-2002 között"- disp. online la http://www.kia.hu/konyvtar/erdely/erd2002.htm

18 împreună cu Bistra care atunci aparținea Petrovei

19 împreună cu Crasna Vișeului care atunci aparținea Petrovei

perioadă în care antisemitismul pătrunsese masiv în societate și prin mărturia lui Iorga îl găsim, iată, și în Petrova[20].

Pe 20 august 1911 se înființează Despărțământul Vișeu-Iza al ASTRA care cuprinde și comuna Petrova; printre membrii fondatori se numără și comerciantul Gheorghe Mihalca din Petrova, iar printre membri îi găsim ulterior pe dr. Vasile Filipciuc și pe Alexandru Filipașcu; aceștia vor fi foarte prezenți în anii următori în ceea ce privește activitatea culturală organizată de ASTRA la Petrova, ținând diverse prelegeri și cursuri.

Deși Despărțământul Vișeu-Iza s-a înființat în 1911, printre membrii marcanți ai ASTRA îl regăsim încă din 1861 pe Sigismund Pap, pretorul Petrovei.

Printre alte activități culturale organizate de ASTRA în sate remarcăm cursurile din 1925 de alfabetizare a adulților, cursuri ținute și la Petrova.[21]

În 3-6 octombrie 1914 armata rusă ocupă Maramureșul și este imediat alungată de corpuri de armată românești și poloneze; despre prezența armatei rusești la Petrova relatează Alexandru Filipașcu: militarii ruși au ucis un comerciant evreu și au distrus prăvăliile, permițînd sătenilor să le jefuiască; dr. Vasile Filipciuc, sosit de pe front în septembrie ca sublocotenent în rezervă, rănit, reușește să se refugieze la spitalul militar din Timișoara cu ultimul tren care pleacă din Petrova. Scapă ca prin minune cu viață, deoarece trenul este bombardat și ultimele două vagoane sunt distruse.

Tot Alexandru Filipașcu arată că șoseaua Petrova-Bârsana a fost construită în următorii doi ani de către ocupantul german, folosindu-se ca forță de muncă prizonierii ruși[22].

O imagine a societății din Petrova imediat după Unire o avem din Anuarul SOCEC publicat în 1920[23]; observăm aici o comună mare cu activitate economică intensă, inclusiv o bancă locală. Știm că o cooperativă de credit fusese înființată în Petrova încă din 1903 de către Gavrilă Filipciuc, tatăl deputatului Vasile Filipciuc[24]; în 1912, același Gavrilă Filipciuc înființează banca populară "Petrovana"[25], probabil prin transformarea fostei cooperative de credit.

PETROVA

Comună rurală. Plasa Vișeu. Secretariat comunal. Locuitori 4703.

Primar, Bilasco Ion.— *Notar*, Iurca Victor.— *Învățători:* Iurca Petru, Țiplea Gr.— *Învățătoare*, Iurca Blanca.— *Preoți Parohi:* Darie Vlad, gr. cat. rom., Lixahovics Alex. gr. cat. rut.

Ape gazoase (fabrici): Weiss Leibu.

Băcani: Cohan Roza, Creitenberger Perl, Einhorn Efraim, Einhorn Leibu S-sorii, Fischer Mendel, Fogel Benj., Fogel A. David, Fried Ezra, Leibovici Ascher, Stauber B., Steinmetz Hersch Steinmetz Maria, Stern Elena.

Bănci: Cassa de păstrare din Petrova S. A., capit. 50.000 lei, președ., Dr. Filipciuc V-le.

Cârciumari: Einhorn Marcu, Fischer Avr. văd., Moged Mendel, Perl Saroh, Stern Haim, Stern Iosif.

Măcelari; Creitenberger Michel, Einhorn Leib Moștenitori, Fogel Isac, Perl Berl, Stein Idel, Stein Sam., Szabo Moise, Szabo Țalil.

Marchitani: Maged Sol., Perl S. Copel, Stauber Leibu.

Mori: Filipciuc Gavril văd., Ionas d-na, Perl S. Copel, Pop Sigmund Moștenit.

Vite (comercianți de): Casirer Ghidale, Iunger Abr., Marmor Leibu, Perl Benj., Perl Maier, Perl Mendel, Stauber Asriel, Stauber F., Stauber Leib.

Proprietari de moșii: Bilașca Gh. I. (1061 jug.); Filipciuc Gavrilă văd. (286 jug.); Filipciuc Ionas sen. (163 jug.); Gaboran Simion (258 jug.); Mihalca Gh. Gh. (131 jug.); Mihalca Gr. Onciu (158 jug.); Mihalca Gh. V-le S-sorii (377 jug.); Popp Iuliu S-sorii (176 jug.); Popp Sigm. S-sorii (6740 jug.).

Proprietari de moșii cu păduri: Ocolul Silvic (8706 jug).

20 Iorga, Nicolae- "Neamul românesc în Ardeal și Țara Ungurească"- Ed. Minerva, București, 1906- p. 554; sursa: www.dacoromanica.ro

21 Mandric- pp. 49-54

22 "Istoria Maramureșului", pp. 201-202

23 Anuarul SOCEC al României Mari- Ed. SOCEC, București, 1920; p. 470

24 Braun Làszlo- "Cooperative de credite în Ardeal între 1898 și 1910"- Ed. Poliprint, Ungvàr, 2011, pp. 69-70

25 "Istoria Maramureșului"- p. 198

Un studiu de geografie[26] din 1933 arată că în 1930, Petrova avea 973 clădiri, gară, oficiu Poștă-Telegraf-Telefon, biserică greco-catolică românească, biserică greco-catolică ruteană (probabil cea de la Bistra care în acel moment era cătun al Petrovei), trei școli primare (probabil în Petrova, Bistra și Crasna Vișeului), farmacie și dispensar medical aparținând Casei Asigurărilor Sociale.

În octombrie 1930 se înființează în Petrova o filială a Asociației Generale a Românilor Uniți, asociație cu scopuri culturale și sociale patronată de Biserica Greco-Catolică.

În 1937 aflăm că Petrova avea cuptor de ars var și că în acel an se construia șoseaua Coștiui-Petrova[27].

3. OAMENII PETROVEI

O imagine a ceea ce a însemnat Petrova o dau chiar personalitățile născute aici sau din familii originare de aici. O caracteristică esențială a societății rurale a Petrovei a fost înțelegerea nevoii de educație și cultură; acest fapt a făcut să găsim în permanență de-a lungul istoriei fii ai Petrovei ajunși în poziții înalte în cadrul statului (comiți, vicecomiți, juzi, asesori). Am decis să introducem acest capitol datorită numărului foarte mare de personalități marcante provenite din Petrova sau cu origini în Petrova și datorită rolului direct și intens pe care parohia locală l-a avut mereu în evoluția comunității.

În general, maramureșenii cu dare de mână plăteau călugări pentru educația fiilor lor sau îi trimiteau la școli în alte localități. Astfel, un document din 1620 surprinde intervenția vicecomitelui Ioan Petrovai la o școală săsească din Bistrița pentru a primi ca elev un copil din familia Petrovai al cărui tată studiase și el la școala respectivă[28].

Este celebru numele lui **Nicolae de Petrova**, cel care în 1671 a cules Codicele de la Petrova în care a redat o poezie populară și "Tatăl nostru" în limba română cu litere latine; acesta pare a fi studiat la Colegiul Reformat din Sighet, acolo unde mulți tineri maramureșeni și-au făcut studiile. De asemenea, se găseau elevi maramureșeni înscriși în școlile din Satu Mare și Bistrița.

Dintre elevii originari din Petrova sau descendenți ai familiei de Petrova locuind în alte părți ale Maramureșului, găsim în matricolele Colegiului Reformat din Sighet numele lui Rednic George (1730) și pe cel al lui Gyengye Ioan din Petrova (1777-1778)[29]. În 1811-1812 găsim în matricolele Colegiului Episcopal din Satu Mare un Petrovai Cosma din Sighet, elev de limbă română și religie greco-catolică; tot la Colegiul Episcopal din Satu Mare învață în 1816 un Petrovai Iosif din Surduc, român greco-catolic, iar în 1820 găsim aici un Petrovay Ladislau din Slatina, declarat romano-catolic de limbă maghiară. În 1825-1826 găsim din nou la Colegiul Episcopal din Satu Mare un Gyengye Ioan din Petrova, declarat greco-catolic de limbă maghiară[30].

Un personaj legendar al familiei Petrovai a fost **Episcopul Serafim** (născut ca **Ștefan de Petrova**, călugărit ca Serafim în Moldova, în 1711), protopop al Iarașului de Sus, ultimul episcop ortodox al Maramureșului. Din 1712, el conduce Episcopia Maramureș (autointitulându-se într-o scrisoare din 10 martie 1712 "*popa Ștefan, alias Serafim, episcopul celor de lege grecească din comitatul Maramureș*"), dar- pe fondul luptelor politice pentru unirea bisericii ortodoxe cu biserica catolică sau cu cea calvină- militează pentru Unirea cu Roma a parohiilor maramureșene. Acest fapt îi atrage persecuții atât din partea calvinilor (care considerau ortodocșii fideli ai calvinilor) și a catolicilor (care credeau că nici el, nici preoții reprezentați de el nu sunt pregătiți pentru Uniație), cât și din partea greco-catolicilor (care refuzau crearea unei noi episcopii greco-catolice pe lângă cea de la Muncaci, episcopie care ar fi oferit independență religioasă românilor). Având mereu conflicte cu autoritățile

26 Mandric- pp. 45-47, cit. dr. Dermer I. și ing. Marin Ioan- "Maramureșul românesc- studiu de geografie"- București, 1933

27 Mandric- p. 75- cit. Lenghel Izanu, Petre și dr. Dermer I.- "Geografia județului Maramureș pentru cursul primar", Ed. ASTRA, Sighet, 1937

28 Ardelean, Livia- "Câteva date despre educația tinerilor maramureșeni în sec. XVII-XX" publ. în Memoria Ethnologica nr. 54-55/ 2015, pp.84-97; disp. online pe www.academia.edu

29 idem.

30 "Elevi sătmăreni 1610-1852" în "Fontes rerum scholasticarum" vol. V- Szeged, 1994; pp. 264, 265, 270, 277, 290, 292

religioase și cele comitatense, Serafim este arestat în 1714. Fuge sub protecția enoriașilor săi și se stabilește la Petrova, unde se dedică parohiei satului și mănăstirii Bistra-Petrova ridicată de familia sa înainte de 1643.

O însemnare referitoare la răscumpărarea unui iobag datată 19 iunie 1715 și semnată de Episcopul Serafim ("*locuitor în ocolul de sus Petrova al nobilului comitat Maramureş*") este scrisă în maghiară cu litere latine și semnată în română cu litere chirilice, arătând că Serafim/ Ștefan de Petrova era un om dedicat ambelor culturi- celei apusene în care fusese educat și celei răsăritene căreia îi aparținea prin spirit[31].

Am arătat că familiile cu dare de mână din sat au donat adeseori bani pentru înzestrarea bisericii cu cărți (avem două asemenea mărturii: în 1770 sub păstorirea lui Bale popa Alexa și în 1851 sub preotul Vasile Mihalca) sau pentru construirea bisericii și a școlii confesionale, ceea ce demonstrează o puternică activitate pastorală din partea parohilor bisericii, capabili să mențină viu interesul sătenilor pentru educație și cultură.

Redăm în continuare lista preoților parohi ai bisericii din Petrova, așa cum a transcris-o Tit Bud (până în 1911[32]) și cum reiese din documentele protopopiatului[33]:

1699-1715- Ștefan Petrovay, protopop Serafim
1719- Ioan Petrovay
1746- Georgiu Petrovay
1770- Bale popa Alexa
1800- popa Grigorie
1801- popa Fabrini
1819- Ladislau Lyabovics, preotul Ruscovei
1821-1843- Petru Sas
1843-1844- Andrei Coman
1844-1860- Ambroziu Stas
1860-1874- Ioan Csobaly
1874- 1913- Ioan Călin
1913-1928- Darie Vlad
1928-1932- Paul Silaghi
1932-1935- Gheorghe Coman
1935- 1950- Emil Fucec
1950-1953- Gheorghe Șerban
1953-1990- Leonid Vulpe
1990-2017- Vasile Vulpe
din 2017- Pop Petru Florin

Relatăm în continuare scene referitoare la Ioan Csobaly și Darie Vlad, scene care nu au neapărat legătură cu subiectul lucrării de față, dar pe care le considerăm relevante pentru dificultățile cu care se confruntau intelectualii satelor în efortul general de emancipare națională din a doua jumătate a sec. XIX- începutul sec. XX.

Astfel, într-o scrisoare din 1862, profesorul Ioan Bușiția îi relatează protopopului Vișeului, Vasile Mihalca, faptul că a întâlnit la Petrova un preot care refuză să vorbească limba română, preferând-o pe cea maghiară. Profesorul Bușiția se declară indignat, considerând refuzul preotului **Ioan Csobaly** (căci el era paroh la Petrova în acel moment) ca definitoriu pentru starea românismului în Maramureș. Iată, însă, că o altă scrisoare, datată 1868, notează: "*în anii 1860-1874 preot în Petrova*

31 Mandric- pp. 21-23, 47-48
32 Mandric- p. 68, cit. Bud, Tit- "Date istorice despre protopopiatele, parochiele și mănăstirile române din Maramureș din timpurile vechi până în anul 1911"
33 http://protopopiatulviseu.ro/?p=4265

a fost domnul Ioan Ciobali. Şi D-sa a subscris memorandul ce s'a trimis Majestății Sale la Viena în anul 1865 luna Februarie în care s'a cerut despărțirea credincioșilor români gr.cat. de către parohia rutheană din Sighet și formarea parochii Română în Sighet". Amintindu-ne și de faptul că, după 16 ani de când biserica de lemn fusese afectată de incendiu, Ioan Csobaly și-a asumat începerea dificilului proces de construire a bisericii noi din Petrova, tragem concluzia că părintele Csobaly a fost un om dedicat datoriei sale pastorale; credem că, dincolo de scena neînțeleasă a refuzului de a vorbi românește, faptele sale îl recomandă ca fiind un mare român.

În ceea ce-l privește pe părintele **Darie Vlad**, acesta a fost preot la Petrova în timpul primului Război Mondial. În 1915, autoritățile comitatense i-au înscenat un proces de spionaj și de trădare a patriei maghiare, cu care ulterior l-au șantajat și l-au controlat. Din corespondența sa cu dr. Vasile Filipciuc știm că părintele Darie Vlad era un patriot militant pentru unirea cu România; totuși, pe 1 octombrie 1918 el este obligat, sub amenințarea redeschiderii procesului de spionaj, să declare loialitate Ungariei ca reprezentant al românilor și rutenilor din Maramureș. Deși a retractat ulterior în mod public declarația de loialitate, autoritățile maghiare au folosit-o pentru a încerca să schimbe modul de trasare a noilor granițe. Ca dovadă că activitatea sa pro-românească era binecunoscută de autorități și nimeni nu a luat în serios declarația de loialitate obținută cu presiuni și șantaj, părintele Vlad a fost alungat imediat după 1 octombrie 1918 de pretorul maghiar Majoros István, care i-a spus: "*Valahii vor veni totuşi, iar tu să-ţi strângi catrafusele*"[34].

Îl mai amintim pe **Gavrilă Filipciuc**, bunicul viitorului deputat Vasile Filipciuc și al istoricului Alexandru Filipașcu. Acest Gavrilă Filipciuc a fost un personaj pitoresc, descris elocvent de Alexandru Filipașcu: fost stegar în armata austriacă în timpul revoluției de la 1848, el a donat bani pentru construirea bisericii, a casei parohiale și a școlii confesionale, conștient fiind de importanța educației pentru evoluția satului său. După eliminarea privilegiilor nobiliare, Gavrilă Filipciuc este printre primii nobili români care își emancipează iobagii: le donează casele, curțile și grădinile ce compuneau sesiile iobăgești, iar celor din Frumușeaua le donează teren și materiale de construire pentru o biserică. De asemenea, le donează teren evreilor din Frumușeaua pentru ca aceștia să-și construiască o sinagogă[35]. Donațiile lui Gavrilă Filipciuc- adevărate investiții în bunăstarea iobagilor săi, în școli și în lăcașuri de cult, indiferent de confesiune- îl ridică pe acest țăran de origine nobilă peste nivelul mentalităților epocii sale. Fiul său, Gavrilă, a fondat în 1903 o casă de economii la Petrova, iar în 1912 a înființat banca "Petrovana", preluată ulterior de dr. Vasile Filipciuc.

Îi enumerăm în continuare pe cei mai celebri fii ai Petrovei sau descendenți ai marii familii de Dolha și Petrova:

Istoricul și arhivarul **Petrovay György de Dolha și Petrova** (1845-1916) a realizat studii esențiale de istorie și genealogie. Descoperindu-și apartenența la familia de Dolha și Petrova, Petrovay György s-a mutat la Arhivele Comitatului Maramureș unde a început să sistematizeze colecția de diplome maramureșene cu care a refăcut genealogia unor familii nobile românești printre care și cea a străbunilor lui. Datorită lui avem azi foarte multe informații despre familia de Dolha și Petrova și despre familiile descendente din aceasta.

Dr. Gheorghe Bilașcu (1863-1926) este cunoscut ca întemeietorul școlii românești de Stomatologie. S-a născut la Petrova unde a absolvit școala primară. Deși pe clădirea școlii confesionale din Petrova este montată o plăcuță memorială care amintește că Gheorghe Bilașcu a fost elevul acestei școli, precizăm că el a fost elevul școlii confesionale din Petrova dar NU în această clădire, întrucât această clădire a fost construită în 1880 când Gheorghe Bilașcu avea deja 17 ani și era elev la liceul din Vișeul de Sus.

34 "Istoria Maramureșului", pp. 205-206

35 Filipașcu, Alexandru- "Luptătorul maramureșean dr. Vasile Filipciuc" publ. în revista Transilvania, organ al ASTRA- oct.-dec.1944, Sibiu, p. 842- sursa: www.bcucluj.ro

După liceu a urmat cursurile Universității de Medicină din Budapesta, unde a descoperit noua disciplină- Stomatologia- predată de profesorul Arkövi care i-a devenit mentor. Deși specializat în mai multe ramuri medicale, Gheorghe Bilașcu s-a dedicat în cele din urmă Stomatologiei cu convingerea că aceasta trebuie să devină obiect de studiu în universitățile de medicină. În 1919 a răspuns chemării Consiliului Dirigent de a se întoarce acasă pentru a participa la efortul comun de construire a României Mari. Mutat la Cluj, el și-a asumat modernizarea Facultății de Medicină reorganizând programele de studiu și introducând Stomatologia ca disciplină obligatorie separată, cu rezidențiat și specializare; a obținut noi sedii pentru facultatea de Stomatologie și a fondat "Revista Stomatologică"[36]. Datorită lui Gheorghe Bilașcu, stomatologia a încetat a mai fi o îndeletnicire improvizată a felcerilor și bărbierilor și a devenit știință medicală.

Prin testamentul său redactat la Budapesta în 1915, Gheorghe Bilașcu și-a lăsat toată averea în scopul înființării și întreținerii unei școli confesionale în Petrova sa natală și oferirii de burse de studii tinerilor săraci: "*Las toată averea mea mobilă şi imobilă Veneratului Capitlu de Alba lulia şi Făgăraş din Blaj pentru susţinerea unei şcoli confesionale cu limba de propunere română în comuna mea natală Petrova şi pentru stipendii la tinerii lipsiţi de mijloace, pentru orice fel de carieră. Întâietatea să se dea la fiii de ţărani, economi de pământ, pentru că ei sunt pătura sănătoasă şi izvorul nesecat din care cu vremea trebuie să răsară mărirea şi puterea neamului românesc. Condiţia primă pentru a fi împărtăşit cineva din fundaţiunea mea este ca să fie tânăr român cu purtare bună, având toate presemnele că se va alege din el om străduitor şi de caracter, fiindcă noi, românii, în primul rând avem lipsă de bărbaţi cu inimă nobilă şi cu caracter sobru*"[37].

A decedat în 1926 la Cluj și a fost adus, conform ultimelor sale dorințe, spre a fi înmormântat în cimitirul din Petrova; mormântul său se află în imediata apropiere a intrării în biserică.

Politicianul și omul de imensă cultură **dr. Vasile Filipciuc** (1885-1932) a fost unul dintre artizanii Marii Uniri. Activitatea sa este vastă: politică, publicistică, socială, culturală, economică.

Ca deputat în Parlamentul Maghiar în legislatura 1928-1931, dr. Vasile Filipciuc a încercat să promoveze prima lege a composesoratelor prin care conferea drepturi asociațiilor de proprietari ai pădurilor, astfel încât să limiteze exploatarea iresponsabilă a pădurilor.

Începând cu 1919 a fost prim-pretor al Vișeului, funcție din care s-a ocupat de introducerea administrației românești și instituirea actelor oficiale în limba română.

A condus banca "Petrovana" (în 1920 era directorul băncii), banca "Vișeul de Sus" între 1921 și 1930, iar între 1918 și 1932 a colaborat la nu mai puțin de 20 de publicații.

A donat în repetate rânduri sume foarte mari gimnaziului din Vișeu în perioada în care acesta începea să absoarbă elevii români săraci, pentru a-i ajuta pe aceștia să nu abandoneze studiile; mai mult decât atât, a cutreierat satele pentru a-i îndemna pe săteni să-și înscrie copiii la gimnaziu.

Ca membru de vază al ASTRA a ținut foarte multe prelegeri populare în satele Maramureșului, în anii în care cultura românească pătrundea în mediul rural doar prin intermediul ASTRA.

Istoricul Alexandru Filipașcu scria la moartea lui Vasile Filipciuc: "*A fost cel mai distins şi talentat ziarist al Maramureşului, cel mai bun cunoscător al problemelor composesorale şi sufletul tuturor mişcărilor de regenerare morală şi naţională*".

Este înmormântat în cimitirul din Petrova, în apropierea mormântului unchiului său, Gheorghe Bilașcu.

Istoricul, profesorul și publicistul **Alexandru Filipașcu** (1902-1952), născut la Petrova, a fost fratele mai mic al dr. Vasile Filipciuc, fiind amândoi fiii lui Gavrilă Filipciuc (fondatorul băncii "Petrovana") și nepoții stegarului Gavrilă Filipciuc, cel care și-a împroprietărit iobagii după eliminarea privilegiilor nobiliare. Diferența de nume se explică prin faptul că Alexandru Filipașcu a cerut schimbarea numelui rutenizat "Filipciuc", dovedind cu documente că numele original este "Filipașcu", provenind de la un membru al familiei de Dolha și Petrova. Ceilalți membri ai familiei au păstrat

36 Rotaru, Alexandru prof. dr.- "Profesor Dr. Gheorghe Bilașcu 1863-1926" publ. în Făclia- 23. nov. 2011; disp. online la http://ziarulfaclia.ro/profesor-dr-gheorghe-bilascu-1863-1926/

37 "Istoria Maramureșului", p. 210

numele rutenizat, dar ambele variante- Filipciuc și Filipașcu- aparțin aceleiași familii, descendente dintr-un anume Filipașcu de Dolha și Petrova.

Alexandru Filipașcu a urmat studii de Teologie și Filosofie. După licența și doctoratul în Teologie, începe o carieră pedagogică și în paralel o intensă activitate publicistică.

Din 1929 devine membru al PNȚ și începe să participe la viața politică, dar își dă demisia după ce baronul Groedl obține în scop de exploatare 17 000 de iugăre de pădure cu sprijinul PNȚ, aflat atunci la putere.

Din 1933 devine primar al Sighetului, declanșând cea mai amplă modernizare urbanistică din istoria orașului: transformă piața centrală în parc, pavează cu piatră străzile centrale, înființează piața agroalimentară, modernizează și extinde uzina electrică și Unitatea de Pompieri, construiește abatorul și înființează primul sistem de alarmare civilă și militară al orașului. Ocupă acest post până în 1937.

În 1936 este decorat cu Ordinul "Coroana României" în grad de Cavaler.

Ocupă posturi de profesor de istorie și religie în Alba Iulia, Sibiu și Cluj.

În toți acești ani, cercetează arhive și publică studii referitoare la documentele de arhivă referitoare la românii din Maramureș. În 1940 publică celebra sa "Istoria Maramureșului", rezultat al anilor de cercetare a arhivelor, carte ce va primi în 1941 Premiul Academiei Române.

După Dictatul de la Viena începe o furibundă activitate de protest împotriva dezmembrării României, ținând prelegeri în sate prin intermediul ASTRA și publicând articole pe această temă.

Pe 16 august 1952 este arestat pentru "*activitate depusă în PNȚ*" și condamnat la cinci ani de muncă forțată în Colonia Valea Neagră (la Canalul Dunăre-Marea Neagră). Decedează pe 20 decembrie 1952 în penitenciar. Familia sa va afla detaliile arestării și sfârșitului său abia în 1993, la 41 de ani după moartea sa[38].

Prof. dr. Ion Petrovai (n. 1949, Petrova)- este un poet, eseist și istoric al culturii române, membru al Uniunii Scriitorilor din România, președinte al Fundației "Prof. univ. dr. Gheorghe Bilașcu" și al Cenaclului de cultură și artă "Mihai Eminescu". A publicat volumele: "Pasărea cu ochii în lună" (1996); "Multiculturalism în Țara Maramureșului: valori culturale ucrainene" (2007); "Glasul rădăcinii" (2010), "Alburi sângerânde" (2013) și "Balade cosmice" (2015), precum și versuri în diverse antologii. Continuă tradiția culturală a intelectualilor militanți ai Petrovei, organizând anual la Petrova, începând cu anul 1987, evenimentul "Convorbiri culturale".

În afară de aceștia, Petrova a dat de la întemeiere până azi nenumărate personalități semnificative pentru timpurile lor; este imposibil să îi menționăm pe toți oamenii Petrovei care au știut să lase ceva în urma lor.

4. BISERICA ORTODOXĂ "ADORMIREA MAICII DOMNULUI" DIN PETROVA- EVOLUȚIE ISTORICĂ

Parohia Petrova a făcut mereu parte din protopopiatul Vișeu, cel mai vechi protopopiat din Maramureș. Existența protopopiatului Vișeu este documentată încă din 1700, când este menționat un protopop Ștefan Petrovay.

La Petrova a existat o biserică de lemn edificată în 1670; aceasta a ars în 1857, cu o săptămână înainte de Paști. Despre această biserică aflăm de la Tit Bud că era "*foarte frumoasă*"[39].

O referire la această biserică din 1670 avem de pe un Minei tipărit la Râmnic în 1706: "*Acasta sfîntă carte, anume Mineiu, îndemnîndu Dmnzău și avînd lipsă biserica acasta bătrînă, s'au îndemnat boeri satului a o cumpăra [...] fiind cumpăratu supt preuție lui Bale popa Alexa în anul 1770*". La

38 Vancea, Echim- "Alexandru Filipașcu- cronologia vieții și a operei" publ. în Bibliotheca Septentrionalis- buletin semestrial al Bibliotecii Județene "Petre Dulfu" Baia Mare- an. XV, nr. 1(28)-2017, pp. 9-14- disp. online la http://www.bibliotecamm.ro/septentrionalis/revista_bs_28(2007).pdf

39 Mandric- pp. 66-67, cit. Bud, Tit- "Date istorice despre protopopiatele, parochiele și mănăstirile române din Maramureș din timpurile vechi până în anul 1911"- culese și scrise de Vicariul Maramureșului, Gherla, 1911

1770, "*biserica acasta bătrînă*" avea deja o sută de ani, iar comunitatea locală a fost dispusă să adune bani pentru a o înzestra cu o carte veche și valoroasă[40].

Vedem biserica din 1670 pe ridicarea iosefină (prima ridicare topografică austriacă) din 1769-1773; observăm că ea nu era așezată pe poziția bisericii actuale, ci în lunca Vișeului, departe de vatra inițială a satului, peste drum față de poziția actuală (în zona numită "la Stâncă"). Curtea sa se afla pe poziția curții casei parohiale de azi, ceea ce înseamnă că ulterior doar poziția bisericii s-a schimbat, amplasamentul casei parohiale rămânând același (*foto 1*[41]).

E greu de comparat ridicarea iosefină cu hărțile ulterioare, deoarece trama stradală încă nu era clar conturată, dar observăm că sunt prezente două drumuri principale de-a lungul Vișeului; cel sudic este actualul drum principal, iar cel nordic este un drum pe malul Vișeului, care azi mai este folosit doar ca drum de exploatare.

Explicăm aici o caracteristică a ridicării iosefine relevantă pentru diferențele între cele două părți ale hărții care acoperă satul Petrova: ridicarea iosefină era executată cu topografi diferiți care nu respectau standarde de desen comune. Reprezentarea simbolurilor, modul de raportare la scara desenului și grafica hărții erau specifice fiecărui topograf, ceea ce a condus la diferențe mari de imagine și la erori de juxtapunere a hărților. Este și cazul Petrovei, situată pe două hărți executate de doi topografi diferiți.

Totuși, acuratețea reprezentării detaliilor pe fiecare hartă este indiscutabilă; astfel, putem spune, chiar analizând o hartă colată imprecis, că Petrova avea la momentul realizării ridicării iosefine un număr de 46 de case dintre care două erau conace de dimensiuni neobișnuit de mari, adevărate reședințe nobiliare.

Mai remarcăm țesutul construit regulat din partea de est a satului și cel neregulat din partea de sud. În zona bisericii, țesutul construit avea densitate foarte scăzută, probabil din cauza pericolului reprezentat de revărsarea Vișeului- este cu atât mai surprinzătoare poziționarea bisericii la distanță atât de mare față de partea cea mai dens locuită a satului.

O explicație ar putea fi posibila existență anterioară a unei alte biserici- poate pe colina din sudul curților nobiliare-, biserică dispărută deja la data realizării hărții (despre biserica de lemn știm că a fost construită în 1670, dar satul este atestat documentar de la 1411 și ar fi putut exista chiar și la 1356, așadar trebuie să fi existat o bisericuță anterior celei ridicate la 1670). În sprijinul acestei ipoteze amintim aici episodul înființării mănăstirii Bistra-Petrova de către familia de Dolha și Petrova încă din 1643; în Protocolul Congregațiunii Maramureș din 2 iunie 1643 stă următoarea notă: "*Întreaga familie de Petrovai a dăruit pentru locuința călugărilor pe veci câmpul de lângă râul Bistrii cu toate aparținențile, cu păduri, lazuri, ape, drepturi de păscut, așa că dacă cineva din membrii familiei Petrovai ar voi a nimici donațiunea aceasta să plătească 100 de galbeni*"[42]. Înființarea mănăstirii Bistra în 1643 dovedește existența unei biserici în Petrova în acel moment; fără îndoială că, dacă Petrova nu ar fi avut biserică, familia de Dolha și Petrova ar fi înființat un lăcaș de cult în Petrova, nu în satul învecinat, Bistra.

Din păcate, pe ridicarea iosefină nu sunt reprezentate cimitirele, deși știm că până la finalul sec. XIX cimitirele se amenajau doar în proximitatea bisericilor. Vom vedea pe a doua ridicare iosefină (executată în 1869 în zona Maramureșului) cimitirul "de sub Chiceră" din sudul satului, existent și azi; aceea este poziția pe care o bănuim a fi fost ocupată de cea mai veche biserică a satului Petrova, dispărută după 1670. Existența anterioară a unei bisericuțe vechi aici ar explica așezarea bisericii din 1670 în lunca Vișeului, la distanță mare de vatra de atunci a satului: cum incendiile erau frecvente iar stingerea unui incendiu pe coasta Chicerei- imposibilă, sătenii se vor fi convins că așezarea unei

40 Mandric- p. 72

41 sursa hărții: mapire.eu

42 Meteș, Ștefan- "Mănăstirile românești din Transilvania și Ungaria"- Seria Didactică, Sibiu, 1936, p. 12; sursa: www.dacoromanica.ro

biserici de lemn în apropierea apei ar fi o soluție mai bună decât așezarea pe o coastă de deal fără surse de apă.

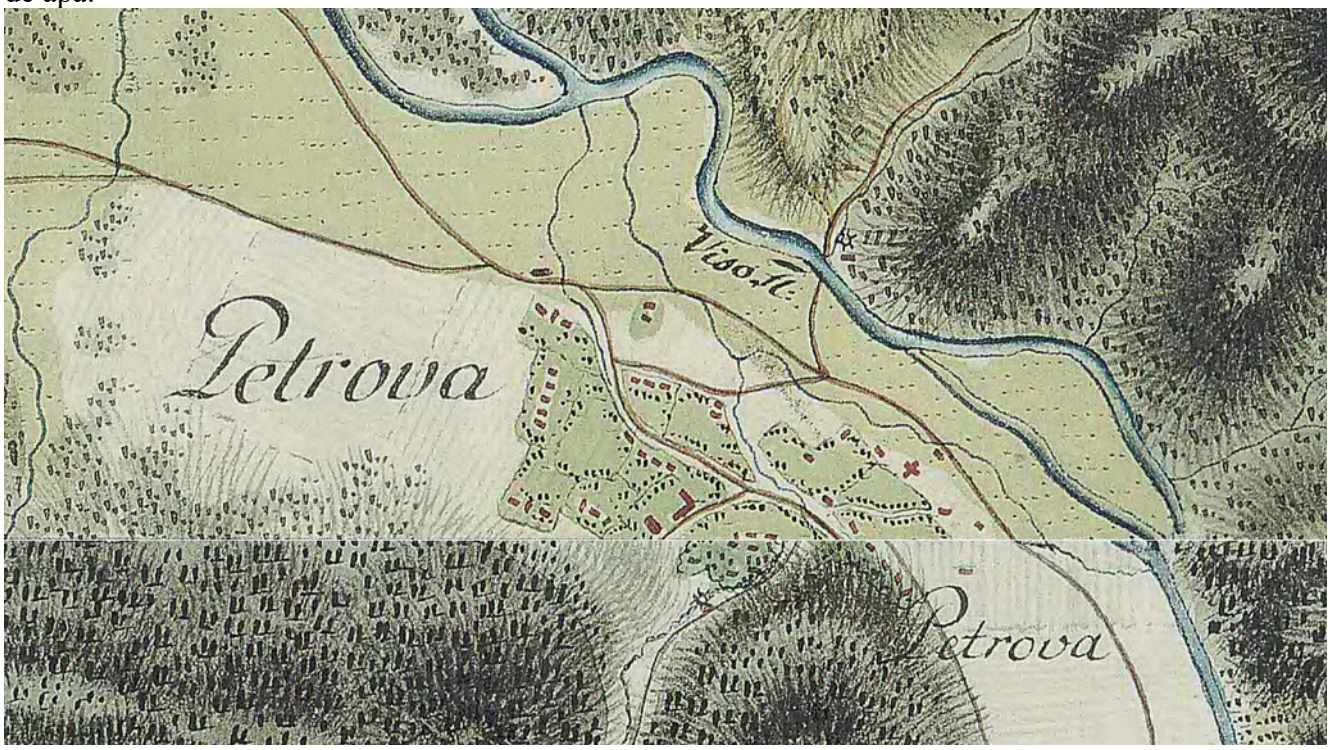

foto 1- Petrova în jurul anului 1770

În ceea ce privește construirea noii biserici de piatră, ea apare în șematismele Bisericii Greco-Catolice ca fiind construită din 1873, iar Tit Bud precizează că a fost sfințită în 1878. Cert este că în 1870 are loc o viitură masivă dinspre Vișeu care afectează grav partea de nord-est a satului, ceea ce determină sătenii să aleagă pentru construcția noii biserici poziția actuală, ferită de viituri dar suficient de aproape de apă pentru a interveni în caz de incendiu.

Pe cea de-a doua ridicare topografică austriacă (ridicarea franciscană- iosefină realizată între 1806 și 1869, a acoperit Maramureșul spre finalul perioadei de cartare- de exemplu, harta Sighetului a fost realizată chiar în 1869, probabil la fel și hărțile satelor din jur), pe poziția de azi a bisericii nu apăruse încă biserica nouă (*foto 2*[43]); este reprezentată tot biserica de lemn din lunca Vișeului. Putem, deci, crede că biserica a fost doar afectată de incendiu, nu complet distrusă. Această presupunere este confirmată de hărțile ulterioare și de diverse însemnări referitoare la biserica de lemn.

Spre exemplu, pe un "Epistolar" tipărit la Sibiu în 1851 găsim următoarea notiță datând din 1859: "*După ce beserica din Petrova, prin înfortuniu deardând, 1857, fără cărți au remasu, acestu Epistolariu din revna onoarei lui Dmnezeu a cumpăratu într'acelu anu onorata de nobil genu domna Ana Dunka, veduva lui Iona Papp, proprietariu pămintescu din Petrova. S'au înscris înventariul besericii din Petrova în a 24 Decembre 1859 prin Vasiliu Mihalka protopopu sur. Vișovanu*"[44]. Înțelegem din această notiță că, deși cărțile bisericii au ars în incendiul din 1857, biserica a rămas în picioare, preotul încercând să-i refacă inventarul.

În Șematismul greco-catolic din 1867 se arată că Petrova este parohie veche și că are biserică de lemn cu hramul "Nașterea Preasfintei Născătoare de Dumnezeu"; are, de asemenea, casă parohială din lemn și școală de lemn (este prima menționare a școlii confesionale din Petrova, fără a ne spune și de când există școala)[45]. Așadar, la 10 ani de la incendiul care afectase biserica de lemn, ea este

43 sursa hărții: mapire.eu
44 Mandric- p. 72
45 Mandric- p. 84

menționată în continuare în șematism, ca dovadă a faptului că nu a fost atât de deteriorată încât să nu mai fie folosită pentru serviciul religios.

Este reprezentat pe harta franciscană-iosefină cimitirul "de sub Chiceră", pe care-l bănuim a fi poziția primei biserici a satului, anterioare anului 1670. În dreptul cimitirului, în cadrul vetrei satului dar nefăcând parte din ea, se vede o mică clădire reprezentată identic cu biserica din lunca Vișeului (clădire roșie înconjurată de teren din afara vetrei satului); această clădire ar putea fi o mică capelă cimiterială sau chiar ruinele celei mai vechi biserici a satului.

Mai vedem pe această hartă că Petrova era deja un sat mult mai întins decât cu o sută de ani în urmă. Drumul secundar situat de-a lungul Vișeului și-a pierdut din însemnătate în favoarea actualului drum principal astfel încât pe această hartă nici măcar nu mai e reprezentat. Știm că este acolo urmând malul râului, îl vom regăsi pe hărțile ulterioare, dar topografii care au executat această hartă l-au considerat atât de nesemnificativ încât nu l-au mai desenat. Trama stradală din sat s-a clarificat pe măsură ce țesutul construit s-a densificat; satul a început să aibă caracteristicile unui sat înșiruit.

foto 2- Petrova în 1869

Întrucât Tit Bud ne-a lăsat lista preoților din parohia Petrova începând cu anul 1699, remarcăm că parohia a avut preoți în permanență, chiar și în perioada în care biserica deja arsese și o biserică nouă nu se construise: între 1844 și 1860 a slujit aici parohul Ambroziu Stas, căruia i-a urmat părintele Ioan Csobaly. Continuitatea preoților confirmă încă o dată faptul că satul a continuat să utilizeze biserica de lemn arsă înainte de a o construi pe cea de piatră.

În 1873 începe, așadar, construirea noii biserici de piatră, sub protopopul Baziliu (Vasile) Mihalca și preotul paroh Ioan Csobaly[46]. Clădirea este impunătoare, cu dimensiuni impresionante pentru o biserică rurală la final de sec. XIX: lungime de 30 m, lățime de 12 m și înălțimea turnului de 40 m.

46 Mandric- pp. 67-68, cit. Bud, Tit- "Date istorice despre protopopiatele, parochiele și mănăstirile române din Maramureș din timpurile vechi până în anul 1911"- culese și scrise de Vicariul Maramureșului, Gherla, 1911

Și arhitectura bisericii este impresionantă: ea este construită în stil neogotic, arhitectură mai pretențioasă și mai costisitoare decât cea obișnuită a micilor biserici baroce ale perioadei. Este evident că locuitorii Petrovei și-au dorit o biserică reprezentativă pentru nobilitatea locală, motiv pentru care nu au construit rapid o biserică mai modestă, ci au preferat să aștepte 17 ani ca să își permită o lucrare monumentală. Printre ctitorii bisericii îl regăsim pe Gavrilă Filipciuc, bunicul viitorului deputat Vasile Filipciuc.

Despre arhitectura bisericii avem o informație foarte interesantă dintr-un document al bisericii Giulești datat 1882: se pare că în noiembrie1859, pretorul Paul Ilnicki a participat la o slujbă în vechea biserică din Giulești și a constatat cu acea ocazie că biserica se află în stare foarte proastă, nemaioferind condiții de siguranță credincioșilor. Două "protocoale oficioase" elaborate în cursul anului 1860 (înțelegem din text că e vorba de ceea ce s-ar numi azi "expertize tehnice") arată în detaliu toate problemele de rezistență ale bisericii și faptul că ele sunt ireparabile. Ulterior, comunitatea comandă proiectul unei biserici noi unui "tehnic" (nu se precizează cine este acest "tehnic"), dar nu adună banii pentru a-l plăti, astfel că în 1866, "tehnicul" vinde acest proiect comunității din Petrova[47]. Iată, deci, o relatare care confirmă datarea bisericii din Petrova și care arată că ea a fost executată conform unui proiect; nu sunt multe edificii publice sătești din acea perioadă despre care să se cunoască informații referitoare la proiectare, ci cel mult la execuție, astfel că această informație este foarte interesantă.

Din 1874, parohul Ioan Csobaly este înlocuit de părintele Ioan Călin; acesta se ocupă de terminarea lucrărilor și de sfințirea bisericii în 1878.

Sunt aduse clopotele comandate la celebra Turnătorie Franz Walser din Budapesta.

Părintelui Călin i se alătură administratorul Ioan Coman, cel care se va îngriji de construirea noii case parohiale și a noii școli confesionale în 1880, cu sprijinul fruntașilor satului printre care Gavrilă Filipciuc și familia nobilă de Papp și sub oblăduirea protopopului Paul Oros[48].

În Șematismul din 1877 sunt menționate din nou biserica de lemn, casa parohială și școala de lemn[49]; iată că, deși deja ridicată, biserica de zid încă nu e menționată pentru că nu era sfințită.

Cea de-a treia ridicare topografică austriacă (ridicarea franciscană) a fost executată între 1869-1887; ne stau la dispoziție două planșe ale acestei lucrări: o hartă la scară mică, în care vedem Petrova în relație cu vecinătățile (*foto 3*[50]) și o hartă mai detaliată a satului (*foto 4*[51]). Remarcăm pe prima (*foto 3*) că sunt reprezentate trei biserici: una în lunca Vișeului pe poziția bisericii de lemn arse, una la Crasna Vișeului și una spre Bistra. Este surprinzătoare reprezentarea bisericii vechi pe această hartă, pentru că biserica nouă trebuie să se fi construit deja sau să fi fost în curs de execuție la data la care s-a executat ridicarea franciscană.

Harta mai detaliată (*foto 4*) vine să facă lumină în această situație: aici sunt reprezentate două biserici. Vedem o biserică pe poziția bisericii de lemn arse din lunca Vișeului și o alta- pe poziția actuală. Așadar, harta surprinde momentul în care s-au aflat alături ambele biserici: cea veche, afectată de incendiul din 1857 și cea nouă, în execuție sau poate chiar terminată. Această hartă confirmă atât prezența inițială a bisericii pe o altă poziție decât cea de azi, cât și faptul că biserica veche, deteriorată de incendiu, a continuat a fi utilizată până la sfințirea noii biserici. De asemenea, această a doua hartă ne spune că biserica de lemn nu a fost demolată imediat ce a fost sfințită cea nouă, ci a mai rămas alături de aceasta câțiva ani.

47 Alexandru Baboș- „Mândria Giuleștiului de altă dată, "Baserica sa de pétra care n'are socia in giuru"”
- Studiu publicat în volumul I: Acta Musei Maramoresiensis, 267-288, Sighet 2002 și actualizat în aprilie 2006; sursa: https://www.academia.edu/

48 Mandric- pp. 67-68, cit. Bud, Tit- "Date istorice despre protopopiatele, parochiele și mănăstirile române din Maramureș din timpurile vechi până în anul 1911"

49 Mandric- p. 85

50 sursa hărții: www.mapire.eu

51 sursa hărții: http://lazarus.elte.hu/

Prima menționare a bisericii noi într-un Șematism are loc în 1894, când apare ca biserică de zid edificată în 1877 (probabil anul în care lucrările au fost terminate). În acest șematism nu mai apare nici o referire la biserica de lemn, deci putem crede că în 1894 era deja demolată. În schimb, ni se spune că exista o casă parohială de lemn și o școală de zid. În Șematismul din 1900 este menționată biserica și o casă parohială de zid, precum și școala de zid. În șematismele următoare (1903, 1906, 1914) sunt menționate biserica, școala și casa parohială de zid[52].

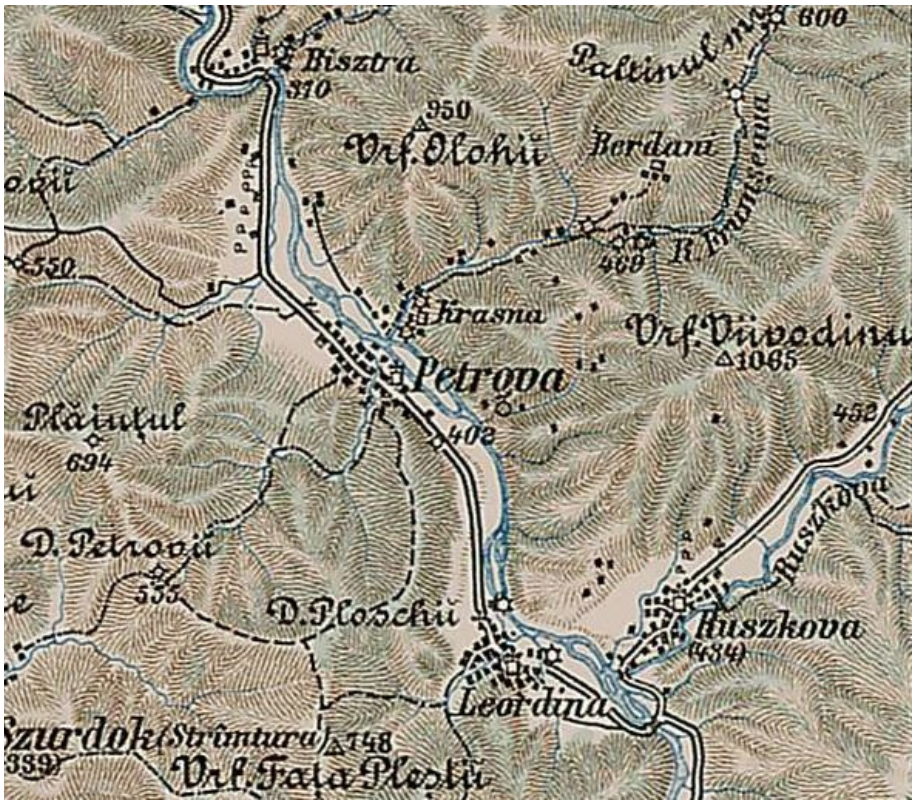

foto 3- Petrova și împrejurimile între 1869-1887 (probabil în jurul anului 1878)

foto 4- Petrova între 1869- 1887 (probabil în jurul anului 1878)

52 Mandric- p. 85-87

O nouă reprezentare a bisericii pe hartă la finalul sec. XIX- înc. sec. XX o avem pe Planul Director de Tragere (*foto 5*[53]). Hărțile Planului Director de Tragere au fost executate de topografi români pentru nevoile armatei române între 1916-1924; cu toate acestea, ele reprezintă rar situația din 1916-1924, fiind compilații de hărți anterioare maghiare, austriece și rusești cărora topografii români le traduceau toponimele. Astfel, ele reprezintă situația valabilă la momentul întocmirii hărților-suport originale, cel mai probabil finalul sec. XIX- înc. sec. XX.

În cazul Petrovei, Planul Director reprezintă o actualizare a hărții franciscane. Vedem aici biserica nouă pe poziția de azi (biserica veche nu mai există, a fost demolată după sfințirea bisericii noi), calea ferată cu o mică haltă și cimitirul din sudul localității.

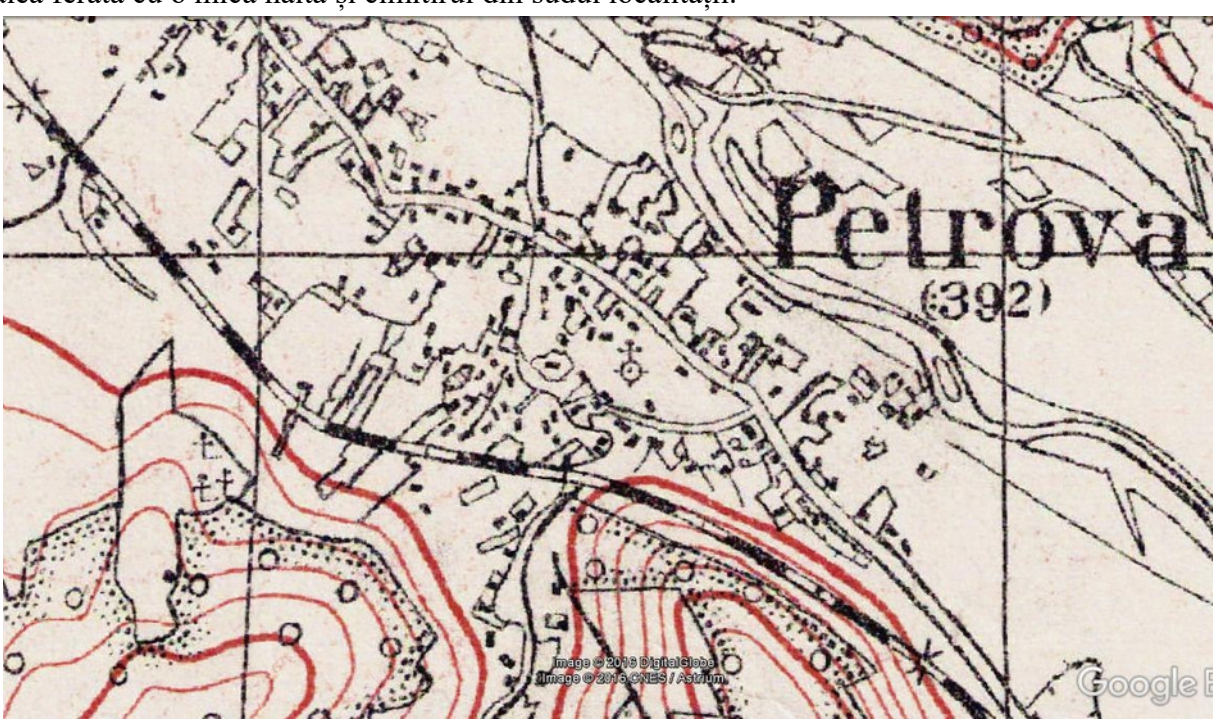

foto 5- Petrova la final de secol XIX

O fotografie din 1914 ne oferă o imagine elocventă asupra a cum s-a integrat biserica nouă din Petrova în silueta satului (*foto 6*[54]). Vedem cum biserica domină satul, evidențiindu-se cu silueta sa înaltă, albă dintre căsuțele de lemn acoperite cu șindrilă.

Observăm că față de imaginea din 1914, biserica prezintă azi mici diferențe: tabla de cupru a fost între timp înlocuită cu tablă zincată, iar la intrare a apărut copertina.

În imagine se vede cum învelitoarea din tablă de cupru contrasta cu pereții albi, ceea ce sporea expresivitatea arhitecturii clădirii.

Contrastul între arhitectura neogotică, urbană, prețioasă a clădirii și arhitectura simplă a caselor și anexelor gospodărești ne ajută să ne facem o idee despre ce a însemnat această biserică pentru comunitatea locală: o clădire-reper, o marcă a localității, un simbol.

53 http://earth.unibuc.ro
54 sursa foto: www.helytortenet.hu

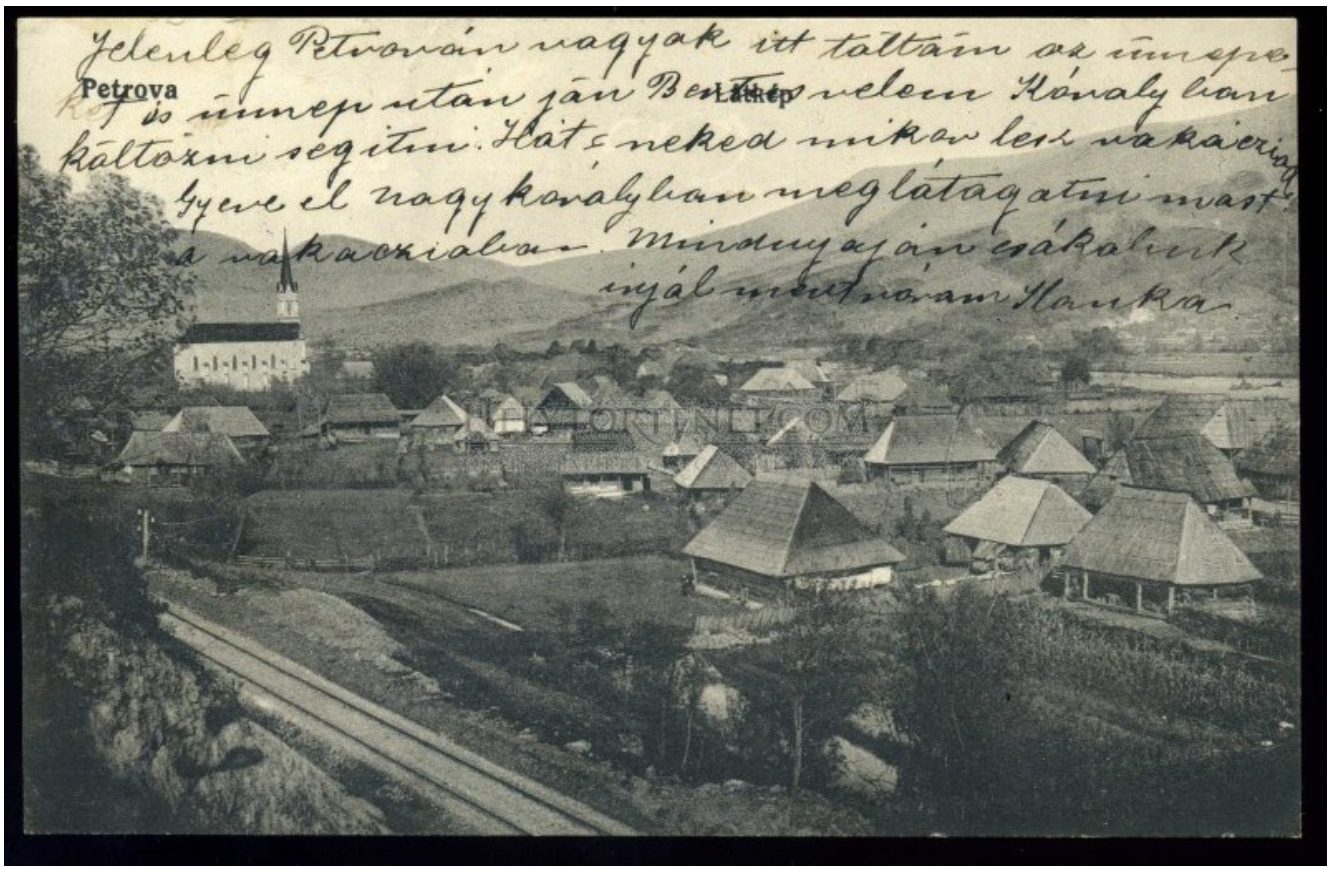

foto 6- Petrova în 1914

În șematismele Bisericii Greco-Catolice din 1932[55] și 1936[56], biserica de zid din Petrova este menționată din nou, cu precizarea că era o biserică din piatră datând de la 1873, după cum se vede în extrasele următoare.

8. PETROVA — Parohie veche. Biserică de piatră din 1873. Hramul: Adormirea Preacuratei. Casa parohială de piatră. Matricule din 1800. Dela sediul protopoppesc 24 km.

POȘTA și GARA: în loc. — PLASA: Vișeu.

PREOT: On. Dr. GHEORGHE COMAN, administrator. — CURATOR: Lupu Petrovai. — CANTOR: Iuliu Fucec.

Numărul sufletelor: 2276. — Rom. cat. 4. — Ort 9. — Calv. 5. — Izr. 591 (casa de rugăciune).

extras din Șematismul din 1932

8. PETROVA — Parohie veche din 1800. Biserică de piatră din 1873. Hramul: Adormirea Preacuratei. Casă parohială de piatră din 1873. Edificiu școlar de piatră. Matricule din 1800. — Dela sediul protopopesc 24 km.

PLASA: Vișeu (jud. Maramureș).

POȘTA (tlg. tlf.) ȘI GARA: în loc.

PREOT: On. EMIL FUCEC, paroh. — CURATOR: Ioan Bilașco. — CANTOR: Iuliu Fucec.

ASOCIAȚII RELIGIOASE: Agru din 1931 cu 72 membri.

Numărul sufletelor: 2480. — R.-cat. 3. — Ort. 8. — Calv. 4. — Izr. 659 (casă de rugăciune).

extras din Șematismul din 1936

55 "Șematismul veneratului cler al eparhiei greco-catolice române a Maramureșului pe anul 1932"- Baia Mare, Tipografia "Dacia", 1932- p. 88

56 "Șematismul veneratului cler al eparhiei greco-catolice române a Maramureșului pe anul 1936"- Baia Mare, Tipografia "Dacia", 1936-retipărit la Tipografia Surorilor Lauretane, 2011- p. 119

Notarea din 1932 "parohie veche din 1800" o punem pe seama faptului că din 1800 biserica a început să țină registrele de stare civilă; parohia exista deja, după cum am arătat anterior.

O dată cu interzicerea Bisericii Greco-Catolice de către regimul comunist în 1948, biserica din Petrova trece în proprietatea Bisericii Ortodoxe Române.

În 1953 este numit paroh al bisericii părintele Leonid Vulpe; acesta va demara lucrări importante de reabilitare, devenite deja necesare la 75 de ani de la edificarea bisericii. Informațiile referitoare la toate lucrările executate după anul 1953 ne-au fost oferite cu deosebită amabilitate de părintele Vasile Vulpe, paroh al bisericii din 1990 până în 2017, fiul părintelui Leonid Vulpe.

Lucrările de reparații capitale au început în 1966. În cadrul acestor lucrări a fost înlocuită învelitoarea originală din tablă de cupru cu tablă zincată. Înlocuirea învelitorii de tablă s-a executat de către meșterul Grigore Țicală din Petrova; ulterior, tabla a fost vopsită de două ori în intenția de a-i da culoarea originală și de a-i reduce strălucirea.

S-au mai executat: retencuirea bisericii cu tencuială de ciment, impermeabilizarea soclului cu ciment mozaic și sigilarea perimetrală a solului cu trotuare din beton. Probabil și treptele masive din beton de la intrarea în biserică au fost executate în aceeași perioadă.

Vedem intrarea în biserică într-o fotografie anterioară anului 1966 (nu știm cât de veche este imaginea, dar observăm pe turn vechea învelitoare din tablă de cupru. Judecând după înălțimea teiului din fața intrării estimăm că fotografia datează din perioada interbelică- *foto 7*[57]). Comparând această fotografie cu imaginea actuală a bisericii, aflăm ce intervenții vizibile la fațadă s-au efectuat în 1966, în afară de înlocuirea învelitorii: decorațiunea bisericii se baza inițial mai mult pe jocul discret al volumelor rezultat din profilaturi și mai puțin pe culoare așa cum se vede azi. Intervențiile din 1966 au adus zugrăveala cu efect de contrast alb-bej și decorațiunile stilizate de pe lesene și ancadramente.

În fotografia anterioară anului 1966 vedem profile decorative care au dispărut după intervenții. De exemplu, micii contraforți de pe fleșă continuau cu lesene până la cornișă, iar rozaza era încadrată de un contur circular ieșit ușor în relief față de fronton, continuat cu lesene până sub primul registru de cornișă al turnului. Nu existau ancadramentele golurilor și nici cele două medalioane circulare de deasupra intrării, iar scara de acces era mai restrânsă și mai abruptă.

Ferestrelor turnului le-a fost redusă înălțimea prin supraînălțarea parapetelor.

În golul intrării se observă un element orizontal care pare a fi o mică copertină.

Observăm că și înainte de 1966 existau efecte de culoare pe fațade (nu știm dacă ele au existat de la bun început, fotografia din 1914 nu e suficient de clară pentru a ne forma o opinie în acest sens). Astfel, pe turn se observă că fondul peretelui era ceva mai închis la culoare și profilaturile albe; corpul bisericii era complet alb, deși cu zugrăveala vizibil degradată.

Putem compara fotografia anterioară anului 1966 cu o fotografie din 2010 realizată aproximativ din același punct (*foto 8*[58]). Vedem că, dincolo de micile diferențe descrise anterior, imaginea bisericii a fost în general bine conservată, iar intervențiile s-au făcut cu respect față de clădirea monument.

Pe lângă observațiile deja enunțate, mai remarcăm valoarea peisagistică deosebită pe care o avea în raport cu biserica teiul alăturat; din păcate, acesta a fost tăiat recent, în 2017. Acesta avea peste 100 de ani, fiind vizibil și pe imaginea din 1914.

O valoare peisagistică foarte mare are și teiul care se află azi în centrul cimitirului; el completează și pune în valoare silueta bisericii, așa cum este ea percepută de la intrarea în cimitir (*foto 9*). Și acesta era prezent în 1914; judecând după înălțimea arborilor în 1914, credem că ei au fost plantați la încheierea lucrărilor de construire a bisericii, așadar au făcut parte din amenajarea peisagistică originală a cimitirului.

57 fotografia ne-a fost pusă la dispoziție cu deosebită amabilitate de către părintele Vasile Vulpe.
58 foto: Rareș Mircea Țetcu; sursa foto: ro.wikipedia.org

foto 7- biserica din Petrova în perioada interbelică

foto 8- biserica în 2010

foto 9- biserica în primăvara lui 2017- se vede relația compozițională foarte bună pe care o au împreună biserica, troița de la intrare și singurul tei menținut în cimitir

În 1971-1973 s-a executat pictura interioară în frescă și pictura exterioară de pe fațada principală ce se pot vedea și azi. Pictura interioară a fost executată de pictorul Ion Taflan din București; ulterior, Dimitrie Gavrilean din Iași a executat pictura exterioară și retușuri la cea interioară.

Tot atunci a fost montat iconostasul actual, executat de meșterul popular Constantin Foșalău din Neamț; tot el a executat ulterior stranele. Vechiul iconostas a fost demontat și mutat la Sighet în biserica din Locul Târgului, la cererea protopopului Crișan. Iconostasul nu se mai află azi nici la biserica din Sighet, fiind înlocuit în 2009. Nu știm dacă a fost mutat în altă biserică sau a fost distrus.

În 1992-1993 a fost turnat clopotul nou la o turnătorie din Baia Mare. În 1995, aceeași turnătorie a topit și turnat din nou vechiul clopot mare montat în 1878, deoarece se fisurase.

În 2009 s-au executat iar câteva intervenții; în acest an a fost refăcută învelitoarea turnului cu tablă zincată, a fost reparată scara turnului prin înlocuirea unor scânduri deteriorate și s-a executat copertina masivă de la intrare, care se poate vedea mai sus în fotografia din 2010. Prea mare, executată cu arhitectură și materiale nepotrivite, copertina afectează imaginea monumentului, deși utilitatea ei nu poate fi pusă la îndoială.

5. DESCRIEREA BISERICII ȘI STAREA SA DE CONSERVARE

Biserica este de tip hală și are arhitectură cu elemente neogotice. Are lungimea de 30 m, lățimea de 12 m și înălțimea turnului de 40 m.

Volumetria este impunătoare prin dimensiuni și spectaculoasă prin ritmul volumelor de pe fațade: succesiunea de goluri și contraforți îndepărtează arhitectura de solemnitatea goticului, oferindu-i ceva din exuberanța barocului.

Fațada principală este tratată cu două registre de arcade înalte și largi- unul la nivelul pronaosului și celălalt la nivelul balconului corului. Deasupra lor se află registrul rozazei în dreptul intrării în pod și apoi turnul scurt, cu un singur nivel- cel al clopotelor.

Fațadele laterale au un singur registru de ferestre situat în partea superioară a pereților navei. Decalarea registrelor ferestrelor de pe fațada principală, a registrului ferestrelor de pe fațadele laterale și a acoperișurilor contraforților contribuie la exuberanța cu care arhitectura bisericii- neogotică prin elementele arhitecturale esențiale- contrazice simplitatea gravă a goticului. Efectul scenografic al tratării fațadelor se accentuează datorită profilaturilor înguste și dense care bordează toate golurile și cornișele; acestea aduc propriile ritmuri și adâncimi cu care îmbogățesc arhitectura bisericii.

În fine, turnul cu micii săi contraforți și cu cele opt frontoane de pe cornișă desăvârșește această frumoasă arhitectură a finalului de secol XIX (*foto 10*).

De mare interes este bolta de lemn; deși e o tehnică obișnuită la micile biserici sătești de lemn, în cazul bisericii din Petrova ea e neobișnuită datorită deschiderii mari pe care bolta o acoperă (*foto 18*).

foto 10- perspectivă dinspre nord asupra bisericii

Biserica este edificată din piatră și cărămidă legate cu mortar de var, zidite pe fundații de piatră. Pentru zidăria pereților navei s-a folosit preponderent piatra, iar pentru lucrările de finețe- arcade, profilaturi, închideri de goluri- a fost folosită cărămida. În zona turnului s-a folosit preponderent cărămida- probabil pentru ușurința execuției și pentru greutatea mai mică.

Se poate observa chiar și cărămidă inserată în zidăria de piatră; având la îndemână ambele materiale, meșterii au folosit cărămida ca umplutură a zidăriei de piatră pentru rapiditatea execuției (*foto 11, 12*).

foto 11- zidărie de piatră cu umplutură de cărămidă în podul bisericii

foto 12- zidărie de piatră și golul rozazei executat din cărămidă

Prin intervenția din perioada comunistă s-au refăcut integral tencuielile exterioare, iar pe soclu s-a aplicat tencuială din ciment mozaic. Totodată, trotuarele au fost executate din beton (*foto 13*).
Deși aceste finisaje s-au menținut foarte bine, sigilarea soclului și trotuarelor a accelerat fenomenul de capilaritate a apei din sol spre pereți, astfel încât la interior se pot vedea porțiuni de pereți afectați de umezeală la bază (*foto 14*).

foto 13- soclul tencuit cu ciment mozaic

foto 14- zidărie afectată de umezeală

Biserica este în stare aparent bună, dar sunt prezente fisuri axiale la partea superioară a golurilor până la cornișă și fisuri pe parapete; toate fisurile sunt vizibile atât la exterior, cât și la interior (*foto 15, 16, 32*). Sunt prezente fisuri mai puternice pe peretele dintre pronaos și naos, în zona de adosare a turnului la navă; de asemenea, arcadele care susțin turnul sunt fisurate (*foto 17, 19*).

Este imperios necesar a se investiga cauza acestora și a se identifica soluții de consolidare.

foto 15- fisuri pe parapet

foto 16- fisuri în axul ferestrelor

foto 17- fisuri ale arcelor care susțin turnul

Pictura este realizată de echipa maestrului Ion Taflan, a cărui carieră era la apogeu în anii '70. Deși a pictată și artă laică de excepție, Ion Taflan s-a consacrat prin lucrările sale de artă bisericească- atât lucrări originale, cât și restaurări. Arta lui Ion Taflan este cunoscută pentru amestecul de rigoare și magie pe care îl vedem și la Petrova: pictura bisericii este un spectacol de culoare; scenele sunt vii și imaginative, tratate detaliat în culori vibrante. Personajele au chipuri expresive, mai apropiate de portretistica laică decât de arta bisericească stilizată, iar îmbrăcămintea este redată cu detalii surprinzătoare și viu colorate. De mare efect vizual este contrastul între fondul albastru al navei și cel auriu al altarului (*foto 18, 19, 20, 21*). Întreaga pictură este un amestec viu de imaginar și real reprezentat cu o indescriptibilă bucurie a culorii.

Icoanele de pe exterior, de la intrarea în biserică, au fost pictate de maestrul Dimitrie Gavrilean (*foto 22*), care a executat și retușuri la pictura interioară. Dimitrie Gavrilean avea puțin peste 30 de ani când a lucrat aici; lucrarea de la Petrova trebuie să fi fost printre primele sale lucrări de artă bisericească, înainte ca el să devină renumitul artist plastic multipremiat național și internațional, profesor la Universitatea de Arte Plastice din Iași.

foto 18- interiorul viu colorat al bisericii și bolta de lemn

foto 19- detaliu de pictură în biserica; se observă o fisură serioasă pe peretele dinspre naos

Ritmul arcadelor corespunde ritmului contraforților de la exterior; arcadele și intradosul bolților ferestrelor sunt zugrăvite în culori mai stinse și cu motive vegetale pentru a sublinia acest ritm. Pe arcade sunt inserate mici portrete (*foto 23*).
Pictura este, în general, în stare bună; totuși, pe arcade și pe intradosul bolților ferestrelor culorile și-au pierdut din intensitate.

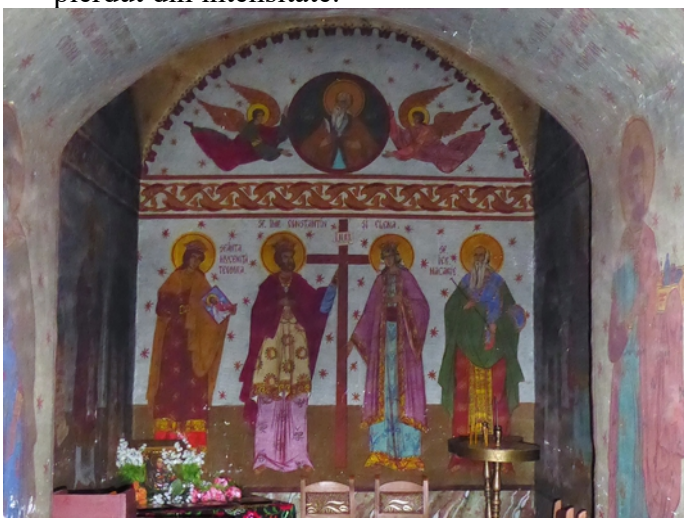

foto 20- detaliu pictură

foto 21- detaliu pictură

foto 22- icoană pictată de Dimitrie Gavrilean la intrarea în biserică

foto 23- ritmul arcelor și bolților este accentuat de tratarea diferită a coloritului

Deasupra navei, cu intrare de pe scara turnului, se află balconul corului, susținut pe o arcadă largă; soluția este mai degrabă specifică barocului și participă la spectacolul arhitectonic pe care această surprinzătoare biserică sătească îl oferă (*foto 24*).

În direcție opusă, nava se închide cu iconostasul sculptat de meșterul popular Constantin Foșalău din Neamț. Deși este o lucrare complexă și minuțioasă, dovedind îndemânare și meșteșug de excepție, iconostasul suferă de exces decorativ (*foto 25*).

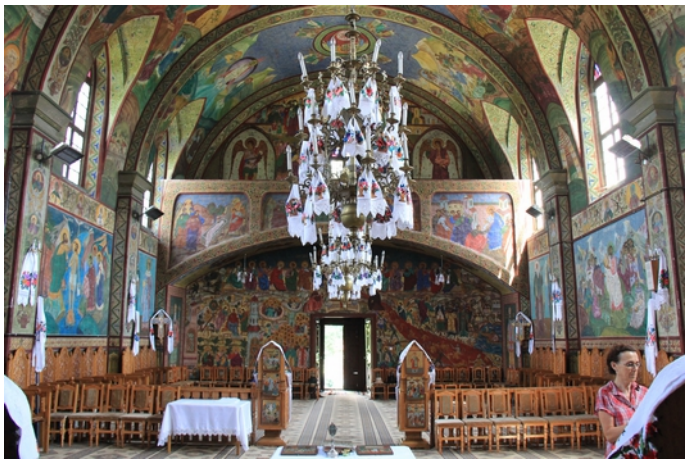

foto 24- balconul corului

foto 25- iconostasul executat de Constantin Foșalău în 1972

Biserica păstrează tâmplăriile originale, inclusiv feroneria acestora.

Ușile principale de acces în biserică s-au menținut și ele în stare bună; se poate vedea că de pe un panou lipsește o arcadă decorativă din șipci, dar este un defect minor care poate fi corectat prin montarea unei arcade identice. Feroneriile sunt frumoase, încă funcționale și aflate în stare bună (*foto 26, 27, 28*).

Și între pronaos și naos se află o ușă decorativă, bine păstrată (*foto 29, 30*).

Turnul scării este închis cu uși către pronaos și către balconul de la etaj; acestea sunt foarte simple, fără decorațiuni (*foto 31*).

foto 26- ușa de intrare în biserică

foto 27- detaliu- balama

foto 28- detaliu- zăvor

foto 30-detaliu la ușa dintre naos și pronaos- depărtător

foto 29- ușa dintre naos și pronaos

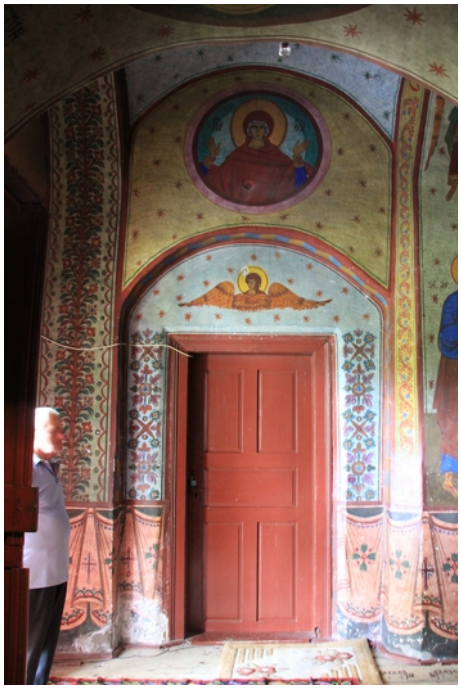

foto 31- ușă spre scara turnului

Ferestrele au tâmplării delicate de lemn, compartimentate cu șipci subțiri; chiar și arcele superioare sunt executate din șipci de lemn curbate, în împletituri de mare finețe. Sunt alcătuiri rare și valoroase, menținute în stare surprinzător de bună (*foto 32*).

Pe fațadele laterale, în apropierea intrării, se află câte un rând de ferestre "oarbe"- nișe de forma și dimensiunile ferestrelor reale. În aceste nișe observăm că au fost inserate mici ferestre cu tâmplării foarte simple (*foto 33, 34*); ele nu sunt inserții ulterioare așa cum ar putea părea din cauza nepotrivirii formei golurilor, pentru că le vedem și pe fotografia din 1914 (*foto 6*). Cel mai probabil, meșterii le-au folosit pe parcursul șantierului pentru a avea lumină în turn și și-au dat seama la terminarea lucrărilor că sunt utile și ar trebui păstrate.

foto 32- ferestre cu tâmplăria originală din lemn

foto 33- ferestre cu dimensiuni atipice la turn

foto 34- una din ferestrele cu dimensiuni atipice la turn

Scările turnului sunt din grinzi solide de lemn; fiecare treaptă este o grindă, astfel încât nu sunt prezente vanguri laterale sau centrale. Pentru că învelitoarea turnului- montată în 1972- era deteriorată, apa s-a infiltrat pe lângă tamburul central al scării și a favorizat infecția fungică ce se vede azi pe unele trepte (*foto 35*). În 2009 a fost înlocuită învelitoarea turnului cu cea de tablă zincată vizibilă azi, stopându-se astfel infiltrațiile. Este necesar a se evalua amploarea contaminării fungice printr-un studiu biologic aprofundat pentru a se indica soluțiile corecte de îndepărtare a ciupercii.
O parte din trepte s-au deplasat și s-au distanțat unele de altele (*foto 36*) fapt care a dus la reparațiile din 2009, când pe porțiunile deteriorate s-au montat pardoseli din scânduri (*foto 37*).

Tot din cauza infiltrațiilor de apă găsim atacul fungic prezent și la unele elemente ale șarpantei, în podul bisericii (*foto 38*).

foto 35- atac fungic la treptele din turn

foto 36- trepte distanțate

foto 37- reparații recente la trepte

foto 38- atac fungic la șarpantă

Elementele structurale șarpantei sunt cele originale. Doar scândurile pe care e fixată învelitoarea de tablă zincată au fost montate la refacerea acoperișului, în 1971-1972, pe căpriorii originali (*foto 39*).

Șarpanta este din lemn, de tip eclectic, alcătuită dintr-un sistem de ferme montat pe conturul de zidărie al clădirii; acest sistem de ferme este legat la partea inferioară printr-un sistem de tălpi care susțin bolta de lemn. Bolta este agățată de tălpi atât prin tije metalice (în partea centrală), cât și prin bare de lemn (pe laterale). Sistemul este ingenios și performant, păstrat în stare foarte bună.

Bolta ("*butea*") este realizată din scânduri fixate la partea inferioară a unor grinzi curbe, realizate prin îmbinarea mai multor elemente decupate în arc (*foto 40*).

foto 39- învelitoarea din 1972 pe șarpanta originală

foto 40- șarpanta bisericii

Biserica păstrează unul din clopotele originale, executate la Turnătoria Walser din Budapesta în 1878 (clopotul mic- *foto 41*) în forma sa inițială; celălalt (clopotul mare) a fost topit și re-turnat în 1995, după ce s-a fisurat; în 1992-1993 mai fusese adus un clopot nou, turnat în Baia Mare (f*oto 42*).

foto 41- clopotul mic- Walser original

foto 42- clopotele mari

Biserica mai păstrează icoane vechi, din care unele foarte valoroase, precum și statuete specifice cultului greco-catolic; este necesar a se acorda toată atenția protejării lor (*foto 43*).

foto 43- statuete specifice cultului greco-catolic, depozitate în podul bisericii

În 2009 a fost construită copertina largă de la intrarea în biserică. Fără a contesta utilitatea acesteia, arătăm că intervenția a fost total nereușită și a provocat deteriorări serioase fațadei principale.

Copertina este exagerat de mare, executată cu materiale nepotrivite (intrados din PVC) și s-a construit fără un calcul competent de structură, motiv pentru care a primit susținere suplimentară sub forma unor bare metalice în zona mediană; încărcările prea mari pe aceste bare au cauzat fisurarea treptelor de beton în punctele de sprijin (*foto 44*).

Lucrarea a fost executată neprofesionist, motiv pentru care apa a pătruns atât la îmbinările plăcilor de PVC, cât și la îmbinarea între copertină și biserică. Astfel, apa s-a prelins pe fațadă, deteriorând tencuiala și soclul (*foto 45*).

foto 45- deteriorări la fațadă cauzate de proasta execuție a copertinei

foto 44- structură improprie a copertinei

6. ȘCOALA CONFESIONALĂ

Am arătat deja că la Petrova exista o școală confesională încă din 1867; aceasta era construită din lemn. În Șematismul din 1877 este menționată aceeași școală din lemn. În 1880 a fost construită o școală din zid prin generozitatea familiilor locale bine situate financiar- această școală este menționată prima oară în Șematismul din 1894.

De altfel, am constatat pe parcursul întregului studiu că fruntașii Petrovei au investit mereu în educație și cultură- fie au cumpărat cărți valoroase pentru biserică, fie au donat bani sau imobile pentru biserică/ școală, fie și-au susținut financiar copiii să învețe carte în școli scumpe și să ocupe demnități în structura statului.

O asemenea donație a lăsat prin testament Gheorghe Bilașcu, marele medic și patriot român, întemeietorul școlii românești de stomatologie, cel care și-a cedat averea pentru întreținerea școlii confesionale din Petrova și pentru instituirea de burse pentru elevii merituoși.

După decesul lui Gheorghe Bilașcu în 1926, donația sa este îndreptată spre susținerea școlii; școala există și azi la intrarea în curtea bisericii și a fost folosită cu destinația inițială până de curând (2016), când cursurile s-au mutat într-o clădire nouă.

În șematismele din 1932 și 1936 este menționată din nou școala confesională din zid.

În 1968, vechea învelitoare de tablă a clădirii a fost înlocuită cu plăci ondulate de azbociment, iar tencuielile au fost refăcute cu mortar de ciment.

În prezent, școala se află în stare rea, în special tencuielile, care au fost afectate de infiltrații de apă.

După proporțiile golurilor tragem concluzia că ele nu au fost modificate, dar tâmplăriile originale de lemn au fost înlocuite cu tâmplării PVC (*foto 46*).

Așa cum am mai arătat, pe clădirea școlii confesionale din Petrova este montată o plăcuță memorială care amintește că Gheorghe Bilașcu a fost elevul acestei școli, fapt neadevărat, deoarece Gheorghe Bilașcu era deja elev de liceu în 1880 când s-a construit această clădire a școlii (*foto 47*).

Este adevărat că școala este legată de numele lui Gheorghe Bilașcu, dar nu prin faptul că acesta ar fi fost elev în această clădire (el a fost elev în clădirea de lemn anterioară acesteia), ci prin faptul că a înzestrat-o prin testament cu bani de întreținere.

Chiar dacă Gheorghe Bilașcu nu a fost elev în această clădire, valoarea ei memorială e reală și importantă: Vasile Filipciuc și Alexandru Filipașcu au învățat aici clasele primare.

Așadar, mica școală primară din Petrova se leagă atât de numele lui Gheorghe Bilașcu prin testamentul lăsat de acesta, cât și de numele lui Alexandru Filipașcu și Vasile Filipciuc care au fost elevi aici.

Autoritățile locale intenționează să transforme școala în obiectiv muzeal, dată fiind importanța ei în istoria comunității locale. Intenția este salutară, dar ea poate fi pusă în aplicare doar după o restaurare profesionistă, prin înlocuirea tâmplăriilor din PVC cu tâmplării de lemn caracteristice finalului de secol XIX, refacerea tencuielilor cu mortar de var, stoparea infiltrațiilor de apă la pereți și refacerea învelitorii din tablă de cupru așa cum a fost ea construită inițial.

foto 46- fosta școală confesională

foto 47- placa memorială de pe zidul școlii

7. CASA PAROHIALĂ

Șematismele din 1867 și 1877 arată că la Petrova exista o casă parohială de lemn. În 1880 se construiește o casă parohială nouă; despre aceasta, șematismul din 1894 ne spune că era din lemn, deși în același an s-a construit școala confesională din piatră. Abia în șematismul din 1900 este menționată o casă parohială de zid; cel mai probabil, ea a fost construită din piatră în 1880, la fel ca școala, și a fost menționată eronat în șematismul din 1894 ca fiind din lemn, pentru că e greu de crezut că în 1880 s-a construit o școală de zid și o casă parohială de lemn, care să fie demolată și reconstruită din piatră doar 15 de ani mai târziu.

Șematismele din 1903, 1906, 1914, 1932, 1936 menționează din nou casa parohială de zid.

O nouă casă parohială a fost construită pe poziția celei vechi în 1953-1954, de către părintele paroh Leonid Vulpe, imediat după mutarea sa în parohie. Era o casă joasă, pe parter, având o planimetrie extinsă raportat la standardele anilor 1953-1954(*foto 48*). În 2018, aceasta a fost demolată, iar în locul ei a fost edificată actuala casă parohială P+1 cu arhitectură contemporană cu elemente tradiționale (*foto 49*).

foto 48- casa parohială din Petrova; sursa imaginii: Google Street View

foto 49- casa parohială nouă din Petrova

8. CIMITIRUL

În Petrova se află două cimitire: unul este vechiul cimitir "de sub Chiceră" situat în sudul localității, iar celălalt se află în curtea bisericii-monument. În cei 200 de ani în care biserica de lemn anterioară actualei biserici de zid s-a aflat în lunca Vișeului, în jurul său trebuie să se fi aflat un alt cimitir, dar acesta nu mai există; cel mai probabil, mormintele au fost strămutate după viitura din 1870 a Vișeului care a afectat partea de nord-est a localității. Mormintele care nu au fost strămutate s-au pierdut în cursul următoarelor viituri (cele mai recente inundații catastrofale fiind în 2008, dar viituri puternice au loc aproape în fiecare an pe Valea Vișeului).

În jur de 1997 a fost construită aici o sală de mese destinată pomenirilor, iar pe 20 octombrie 2016 a fost sfințită noua capelă mortuară cu hramul "Sâmbăta lui Lazăr". Capela este situată în extremitatea nordică a curții și are dimensiunile de 8,5X5m.

În cimitirul bisericii-monument sunt înmormântați dr. Gheorghe Bilașcu și dr. Vasile Filipciuc, motiv pentru care aici se organizează frecvent manifestări în memoria acestor mari români și a altor personalități provenite dintre fiii satului (*foto 50, 51*).

După cum am arătat, cei doi tei impresionanți din cimitir- dintre care unul, din păcate, a fost tăiat recent- au fost plantați imediat ce s-au încheiat lucrările de construire a bisericii; ei au fost martori, așadar, istoriei acestei biserici și a satului (*foto 52*). Recomandăm menținerea teiului rămas și plantarea unui puiet de tei pe poziția celui tăiat, pentru refacerea amenajării peisagere originale.

foto 50- mormântul lui Gheorghe Bilașcu

foto 51- mormântul lui Vasile Filipciuc și al tatălui său, Găvrilă Filipciuc

foto 52- cimitirul cu teiul supraviețuitor

9. ÎMPREJURIMI- AMBIANȚA ISTORICĂ A BISERICII

Petrova este unul din satele Maramureșului grav afectat de "valul" de construcții masive postcomuniste, care aproape au distrus fondul construit tradițional. Totuși, în jurul bisericii- și nu numai- încă se află clădiri vechi (case sau prăvălii) care ar putea susține reconstituirea unei arhitecturi specifice locului prin integrarea unor elemente esențiale ale arhitecturii tradiționale locale în arhitectura modernă (*foto 53, 54, 55, 56*). Aceste case generează ambianța istorică a bisericii și este necesar a fi păstrate, iar creșterea gradului lor de confort să se facă numai prin intervenții atente care să nu le afecteze caracterul original.

foto 53- gospodărie situată peste drum de biserică

foto 54- casă situată în vecinătatea bisericii

foto 55- casă din lemn, cu prăvălie, în Petrova (foto Laura Zaharia)

foto 56- casă din zid, cu prăvălie, în Petrova

10. CONCLUZII ȘI RECOMANDĂRI

Biserica ortodoxă "Adormirea Maicii Domnului" este o clădire valoroasă atât ca obiect istoric de arhitectură și artă, cât și ca centru spiritual al unei comunități care a dat un număr neobișnuit de mare de personalități în diverse domenii.

Biserica și anexele sale- cimitirul, școala confesională, casa parohială- au fost mereu punctele fixe în jurul cărora comunitatea a evoluat, motiv pentru care ele sunt foarte importante pentru comunitatea căreia îi aparțin și care a făcut în permanență eforturi pentru menținerea lor în stare bună. În cadrul acestor eforturi se înscrie și intenția actuală de introducere a clădirilor și amenajărilor într-un circuit turistic cultural prin exploatarea valorii lor muzeistice.

Biserica a păstrat foarte bine arhitectura originală, iar cea a școlii- deși lipsită de valoare- poate fi reconstituită ușor, cunoscându-se toate elementele necesare. Mormintele celor două personalități din cimitir se află, de asemenea, în starea inițială. Casa parohială nu are valoare din punct de vedere arhitectural, e relativ nouă și se află în afara incintei; dar o clădire anterioară de pe poziția sa a însoțit celelalte două clădiri în parcursul lor istoric, actuala casă parohială nu mai poate fi considerată parte a ansamblului din considerațiile de mai sus.

Pe harta următoare am poziționat clădirile care se află în relație cu biserica (*foto 57*- sursa hărții-suport: Google Earth).

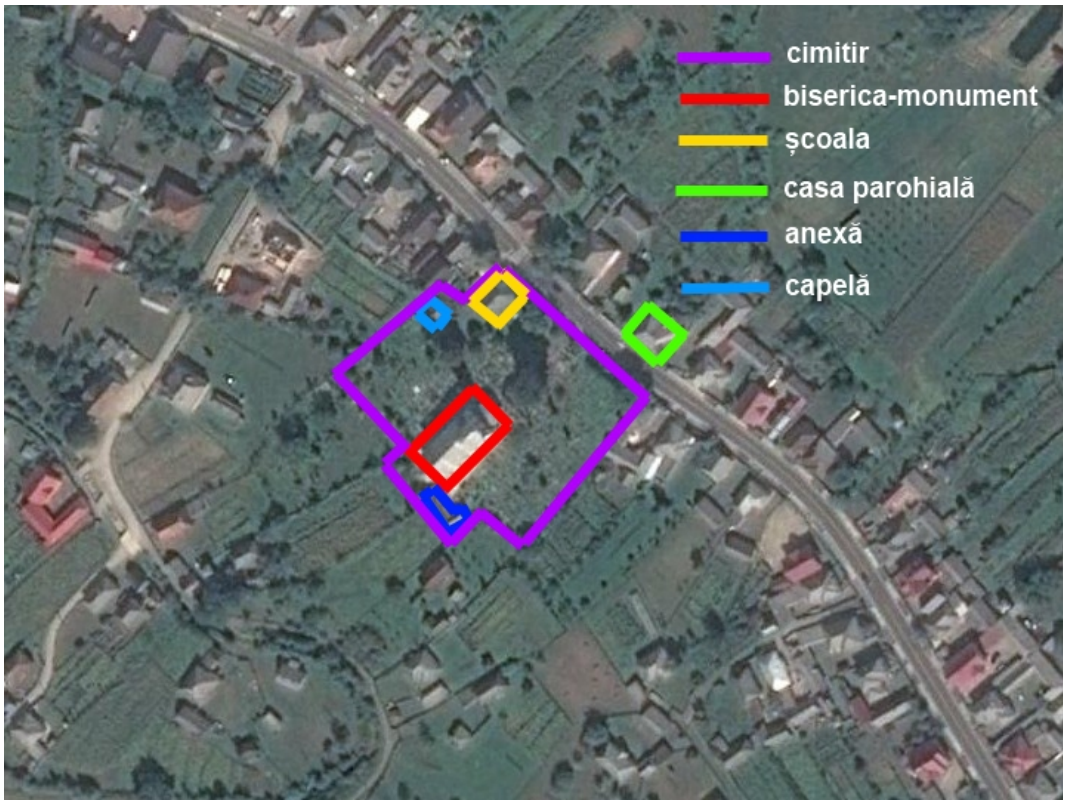

foto 57- biserica și clădirile aflate în relație cu ea

Se recomandă:
- investigarea structurală a bisericii în vederea reabilitării;
- investigarea biologică și fizico-chimică a bisericii și școlii confesionale în vederea reabilitării;
- reabilitarea cu alegerea unor soluții care să nu afecteze substanța originală a clădirilor;
- readucerea decorațiunilor fațadelor bisericii la forma originală, așa cum rezultă ea din fotografia din perioada interbelică;
- desfacerea copertinei de la intrarea în biserică și înlocuirea ei cu una mai discretă, cu materiale corespunzătoare și fără să afecteze arhitectura originală (de exemplu, ca în fotografia interbelică);
- refacerea amenajării peisagere originale a cimitirului, prin menținerea teiului rămas în centru și plantarea unui puiet de tei pe poziția celui tăiat;
- amenajarea muzeală a școlii confesionale după restaurarea acesteia prin înlocuirea tâmplăriilor din PVC cu tâmplării de lemn caracteristice finalului de secol XIX, refacerea tencuielilor cu mortar de var, stoparea infiltrațiilor de apă la pereți și refacerea învelitorii din tablă de cupru așa cum a fost ea construită inițial;
- clasarea bisericii pe Lista Monumentelor Istorice ca monument istoric de categoria II, grupa B; clasarea școlii și a cimitirului ca monumente istorice de categoria IV, grupa B; clasarea bisericii, a școlii și a cimitirului ca Ansamblu (vom argumenta această concluzie în continuare, în anexa ce cuprinde evaluarea criteriilor de clasare pentru clădirile din incintă);
- trasarea zonei de protecție a ansamblului astfel încât să includă clădirile și amenajările valoroase (școala confesională, cimitirul, clădiri din fondul vechi construit al localității) din vecinătăți, acestea asigurând ambianța istorică a monumentului- v. *foto 58*. La propunerea zonei de protecție am luat în considerare perspectivele asupra bisericii, asigurând vizibilitatea asupra sa astfel: din punctul cel mai estic care oferă vizibilitate asupra turnului, având totodată perspectivă asupra unor case tradiționale ce asigură ambianța istorică și având ca limită un drum; din punctul nordic ce asigura cândva accesul spre vechea poziție a bisericii, conturul fiind generat de limite de parcele și de căi de acces; înspre vest, din punctul cel mai îndepărtat din care se asigură vizibilitatea asupra turnului, având totodată ca limită un drum; spre sud, limita este vechea cale ferată, asigurându-se din această zonă vederea asupra bisericii așa cum apărea ea în fotografia din 1924.

În zona de protecție astfel trasată se interzice orice intervenție fără avizul DJPCN;

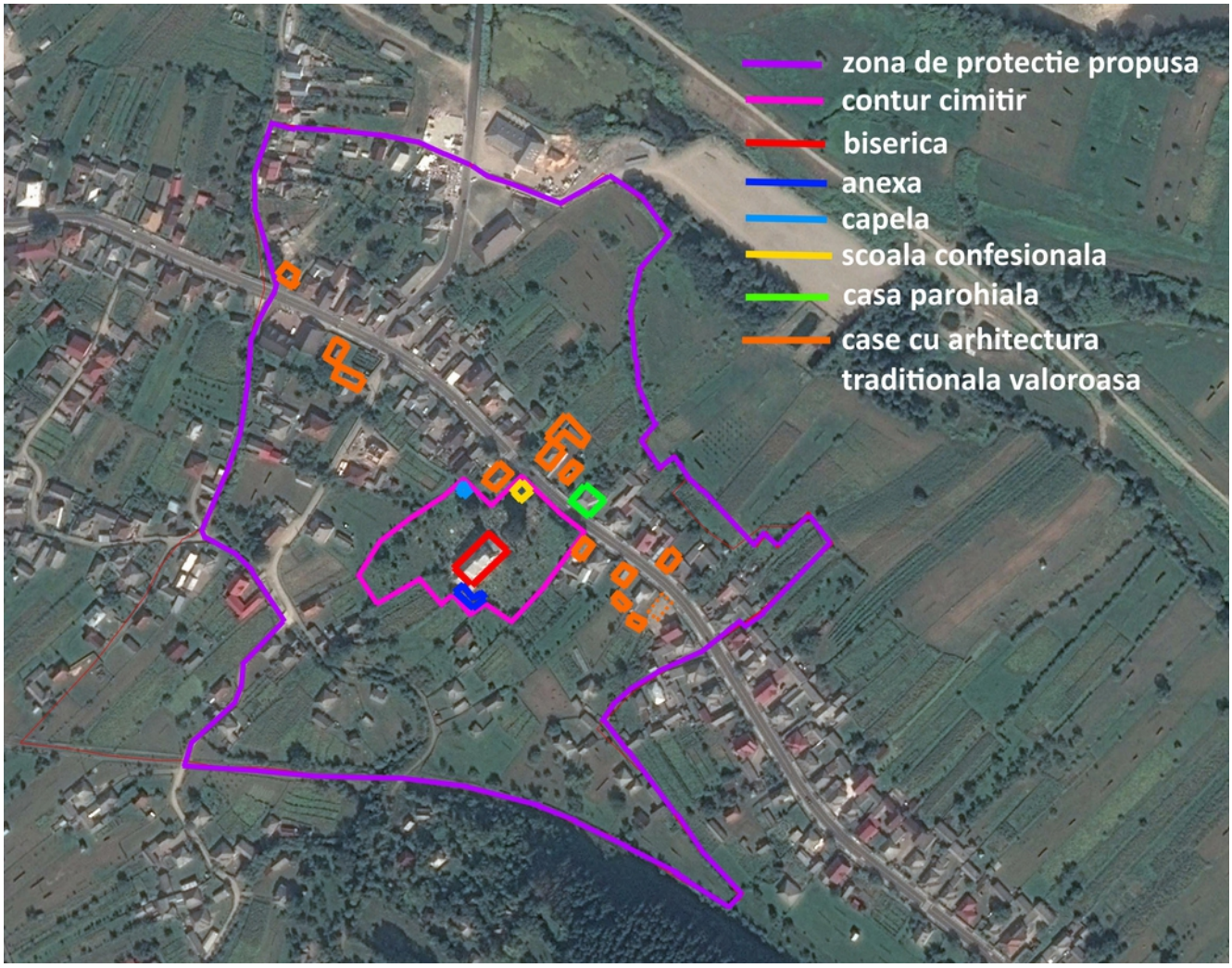

foto 58- propunere de trasare a zonei de protecție

- la următoarea actualizare a P.U.G. se recomandă identificarea tuturor clădirilor valoroase ale localității și cartarea lor în vederea protejării; se va include pe această listă de clădiri și amenajări valoroase cimitirul "de sub Chiceră", întrucât aici odihnesc toate marile personalități ale vechii Petrove, cum ar fi diacul Nicolae de Petrova și Episcopul Serafim- chiar dacă mormintele acestora nu mai pot fi identificate.

11. SURSE DOCUMENTARE

11.1. SURSE INFORMAȚII

- Ardelean, Livia- "Câteva date despre educația tinerilor maramureșeni în sec. XVII-XX" publ. în Memoria Ethnologica nr. 54-55/ 2015; disp. online pe www.academia.edu
- Anuarul SOCEC al României Mari- Ed. SOCEC, București, 1920
- Baboș, Alexandru- „Mândria Giuleștiului de altă dată, "Baserica sa de pétra care n'are socia in giuru""
- Studiu publicat în volumul I: Acta Musei Maramoresiensis, 267-288, Sighet 2002 și actualizat în aprilie 2006; sursa: https://www.academia.edu/
- Bélay Vilmos- "Máramaros megye társadalma és nemzetiségei"- Ed. Sylvester Nyomda, Budapesta, 1943- cap. V "A Visó—Iza melléke" pp. 64-74; disp. online la http://adatbank.transindex.ro/html/alcim_pdf3405.pdf
- Braun Làszlo- "Cooperative de credite în Ardeal între 1898 și 1910"- Ed. Poliprint, Ungvàr, 2011

- "Elevi sătmăreni 1610-1852" în "Fontes rerum scholasticarum" vol. V- Szeged, 1994
- Filipașcu, Alexandru- "Luptătorul maramureșean dr. Vasile Filipciuc" publ. în revista Transilvania, organ al ASTRA- oct.-dec.1944, Sibiu, p. 842- sursa: www.bcucluj.ro
- Iorga, Nicolae- "Neamul românesc în Ardeal și Țara Ungurească"- Ed. Minerva, București, 1906- p. 554; sursa: www.dacoromanica.ro
- Kacsó, Carol- "Repertoriul arheologic al județului Maramureș" vol. 1 în seria Biblioteca Marmatia a Muzeului de Istorie și Arheologie Maramureș- Ed. Eurotip, Baia Mare, 2011
- Mandric, Adrian Teodor- "Petrova Maramureșului- mențiuni documentare"- Ed. Eurotip, Baia Mare, 2011
- Meteș, Ștefan- "Mănăstirile românești din Transilvania și Ungaria"- Seria Didactică, Sibiu, 1936; sursa: www.dacoromanica.ro
- prof. Alexandru Filipașcu de Dolha și de Petrova- "Istoria Maramureșului"- Ed. Gutinul, Baia Mare, 1997 (reproducere a primei ediții din 1940)
- "A Pallas nagy lexikona"- Ed. Pallas, Budapesta, 1893-1897- disp. la http://mek.oszk.hu/00000/00060/html/
- Popa, Radu- "Țara Maramureșului în veacul al XIV-lea"- Ed. Academiei R.S.R., București, 1970 http://protopopiatulviseu.ro/?p=4265
- de Pușcariu, I. Cav.- "Date istorice privitorie la familiele nobile române" publicate sub auspiciile ASTRA- Ed. Tipografiei Diecezane", Sibiu, 1892; sursa: www.dacoromanica.ro
- Rotaru, Alexandru prof. dr.- "Profesor Dr. Gheorghe Bilașcu 1863-1926" publ. în Făclia- 23. nov. 2011; disp. online la http://ziarulfaclia.ro/profesor-dr-gheorghe-bilascu-1863-1926/
- "Șematismul veneratului cler al eparhiei greco-catolice române a Maramureșului pe anul 1932"- Baia Mare, Tipografia "Dacia", 1932
- "Șematismul veneratului cler al eparhiei greco-catolice române a Maramureșului pe anul 1936"- Baia Mare, Tipografia "Dacia", 1936-retipărit la Tipografia Surorilor Lauretane, 2011
- Vancea, Echim- "Alexandru Filipașcu- cronologia vieții și a operei" publ. în Bibliotheca Septentrionalis- buletin semestrial al Bibliotecii Județene "Petre Dulfu" Baia Mare- an. XV, nr. 1(28)-2017, pp. 9-14- disp. online la http://www.bibliotecamm.ro/septentrionalis/revista_bs_28(2007).pdf
- Varga E. Árpád-"Erdély etnikai és felekezeti statisztikája. Népszámlálási adatok 1850-2002 között"- disp. online la http://www.kia.hu/konyvtar/erdely/erd2002.htm
- Vistai András János: "Tekintö. Erdélyi helynévkönyv"
- Zubánics László-"Perli-e még ezt a hont más?"- Ed. Intermix, Budapesta, 2010- disp. online la http://kmmi.org.ua/uploads/books/
- informații oferite de părintele Vasile Vulpe, fostul preot paroh al bisericii "Acoperământul Maicii Domnului"

11.2. SURSE HĂRȚI

mapire.eu
http://lazarus.elte.hu/
http://earth.unibuc.ro
Google Earth

11.3. SURSE FOTOGRAFII RECENTE

- http://ro.wikipedia.org- autor Mircea Rareș Țetcu
- o captură Google Street View (casa parohială)
- fotografiile de interior ne-au fost puse la dispoziție de arh. Laura Zaharia și arh. Andrada Ghineț
- fotografiile de exterior aparțin autoarei studiului de față

11.4. SURSE FOTOGRAFII ISTORICE

- helytörténet.com
- fotografie din perioada interbelică pusă la dispoziție de părintele Vasile Vulpe, fost paroh al bisericii "Acoperământul Maicii Domnului" Petrova

12. LISTA ILUSTRAȚIILOR INCLUSE ÎN TEXT

foto 1- Petrova în jurul anului 1770- p. 14
foto 2- Petrova în 1869- p. 15
foto 3- Petrova și împrejurimile între 1869-1887 (probabil în jurul anului 1878)- p. 17
foto 4- Petrova între 1869- 1887 (probabil în jurul anului 1878)- p. 17
foto 5- Petrova la final de secol XIX- p.18
foto 6- Petrova în 1914- p.19
foto 7- biserica din Petrova în perioada interbelică- p. 21
foto 8- biserica în 2010- p. 21
foto 9- biserica în primăvara lui 2017- p. 21
foto 10- perspectivă dinspre nord asupra bisericii- p. 22
foto 11- zidărie de piatră cu umplutură de cărămidă în podul bisericii- p. 23
foto 12- zidărie de piatră și golul rozazei executat din cărămidă- p. 23
foto 13- soclul tencuit cu ciment mozaic- p. 23
foto 14- zidărie afectată de umezeală- p. 23
foto 15- fisuri pe parapet- p. 24
foto 16- fisuri în axul ferestrelor- p. 24
foto 17- fisuri ale arcelor care susțin turnul- p. 24
foto 18- interiorul viu colorat al bisericii și bolta de lemn- p. 25
foto 19- detaliu de pictură în biserica- p. 25
foto 20- detaliu pictură- p. 25
foto 21- detaliu pictură- p. 25
foto 22- icoană pictată de Dimitrie Gavrilean la intrarea în biserică- p. 25
foto 23- ritmul arcelor și bolților- p. 25
foto 24- balconul corului- p. 26
foto 25- iconostasul executat de Constantin Foșalău în 1972- p. 26
foto 26- ușa de intrare în biserică- p. 27
foto 27- detaliu- balama- p. 27
foto 28- detaliu- zăvor- p. 27
foto 29- ușa dintre naos și pronaos- p. 27
foto 30- detaliu la ușa dintre naos și pronaos- depărtător- p. 27
foto 31- ușă spre scara turnului- p. 27
foto 32- ferestre cu tâmplăria originală din lemn- p. 28
foto 33- ferestre cu dimensiuni atipice la turn- p. 28
foto 34- una din ferestrele cu dimensiuni atipice la turn- p. 28
foto 35- atac fungic la treptele din turn- p. 29
foto 36- trepte distanțate- p. 29
foto 37- reparații recente la trepte- p. 29
foto 38- atac fungic la șarpantă- p. 29
foto 39- învelitoarea din 1972 pe șarpanta originală- p. 29
foto 40- șarpanta bisericii- p. 29
foto 41- clopotul mic- Walser original- p. 30
foto 42- clopotele mari- p. 30
foto 43- statuete specifice cultului greco-catolic, depozitate în podul bisericii- p. 30
foto 44- structură improprie a copertinei- p. 31
foto 45- deteriorări la fațadă cauzate de proasta execuție a copertinei- p. 31
foto 46- fosta școală confesională- p. 32
foto 47- placa memorială de pe zidul școlii- p. 32
foto 48- casa parohială din Petrova- p. 32
foto 49- mormântul lui Gheorghe Bilașcu- p. 33
foto 50- mormântul lui Vasile Filipciuc și cel al tatălui său, Găvrilă Filipciuc- p. 33

foto 51- cimitirul cu teiul supraviețuitor- p. 33
foto 52- gospodărie situată peste drum de biserică- p. 34
foto 53- casă situată în vecinătatea bisericii- p. 34
foto 54- casă din lemn, cu prăvălie, în Petrova- p. 34
foto 55- casă din zid, cu prăvălie, în Petrova- p. 34
foto 56- biserica și clădirile aflate în relație cu ea- p. 35
foto 57- propunere zonă de protecție- p. 36